

Project: 101127578 – HEUS – ERASMUS-JMO-2023-HEI-TCH-RSCH

PANEL DISCUSSION

“EU-NATO AND THE UKRAINIAN STATUS-QUO”

March 5, 2024

Ostroh
Publishing House of the National University of Ostroh Academy
2024

UDC 327.5
E 90

*Reviewed and recommended for publication by the
Educational and Scientific Institute of Law by I. Malynovskyi
the National University of Ostroh Academy
(Record # 8 from 12.03.2024)*

Editorial Board:

Olha Balatska, Chair of the “HUB OF THE EU SOLUTIONS” project, PhD, Director of the Educational and Scientific Institute of Law at the National University of Ostroh Academy, Associate professor;

Eduard Balashov, Assistant Rector for International Relations and Fundraising at the National University “Ostroh Academy”, Doctor of Psychological Sciences, Professor;

Anatoliy Khudoliy, PhD, professor of the English Philology Department, Institute of Linguistics, National University of Ostroh Academy.

E 90   **EU-NATO and the Ukrainian Status-QUO:** Panel discussion (Ostroh, March 5, 2024) / Ed. Olha Balatska, E. Balashov, A. Khudoliy. Ostroh : Publishing House of the National University of Ostroh Academy, 2024. 74 p.

DOI 10.25264/5.03.2024

This collection of materials is a result of participation in the International panel discussion “EU-NATO and Ukrainian status quo”. It includes some selected participants' reports, involved students and professors into the discussion about EU and NATO cooperation. Participants focused on the role of Ukraine in the European Union and NATO development. Partner institutions within and beyond Ukraine joined the discussion. It meant to be a resource for students from the Institute of Law, Department of English Philology, Institute of Linguistics, Institute of International Relations and National Security, the National University of Ostroh Academy. The received knowledge and skills are useful for effective analysis of current situation in the regional and global world, realizing the state politics in the sphere of law and security.

UDC 327.5

© Publishing House of the National University
of Ostroh Academy, 2024
© Authors, 2024

CONTENT

Olha Balatska INTRODUCTION	7
--	---

THE EU AND UKRAINE: EUROPEAN INTEGRATION POLICY AND THE CURRENT STATE OF PROBLEMS

Olha Balatska EU-UKRAINE RELATIONS AND STATUS OF THE REFUGEES	9
Aleksandra Głowczewska THE EUROPEAN UNION'S POLICY TOWARDS THE DESTRUCTION OF UKRAINIAN CULTURAL HERITAGE: SELECTED ASPECTS OF EU-UKRAINE COOPERATION	15
Julia Kapelańska-Pręgoska THE ROLE OF EU LAW IN FOSTERING FUNDAMENAL RIGHTS AT THE NATIONAL LEVEL – POLISH PERSPECTIVE	20
Piotr Sadowski EDUCATION AND QUALIFICATIONS OF RETURNING DISPLACED PERSONS FACILITATING UKRAINE'S INTEGRATION WITH THE EU	25
Сулятицький Іван, Осьодло Василь, Черник Петро СОЦІОПСИХОЛОГІЯ ВЗАЄМОБЕЗПЕКИ УКРАЇНИ І ЄС	32

UKRAINE-NATO RELATIONS: CONDITIONS AND PROSPECTS FOR JOINING THE ALLIANCE

Сидорук Тетяна, Павлюк Віктор УКРАЇНА – НАТО: ЯК ВИЙТИ ЗА МЕЖІ ВІЛЬНЮСЬКОЇ ДЕКЛАРАЦІЇ НА САМІТІ АЛЬЯНСУ 2024 РОКУ	36
Indrė Isokaitė-Valužė BEYOND THE PROCEDURES: SEVERAL ASPECTS OF A TRUE MEANING OF NATO MEMBERSHIP	41

Толстов Сергій

УКЛАДЕННЯ ДВОСТОРОННІХ УГОД З ПИТАНЬ БЕЗПЕКИ
МІЖ УКРАЇНОЮ ТА КРАЇНАМИ G7 І НАТО 46

Anatoliy Khudoliy

“UKRAINE’S PERSPECTIVES FOR NATO MEMBERSHIP:
A LONG WAY WITH OBSTACLES” 51

**CHALLENGES FOR UKRAINE’S LEGAL SYSTEM
ON THE WAY TO THE EU AND NATO**

Roman Martyniuk, Dina Baisan

THE CHANGE OF LEGAL POSITIONS OF THE CONSTITUTIONAL
COURT OF UKRAINE 56

Романов Микола

ЯКИЙ КОНТРРОЗВІДУВАЛЬНИЙ РЕЖИМ НЕОБХІДНИЙ
ПРИБАЛТІЙСЬКИМ КРАЇНАМ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ
НА ПЕРІОД ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ 62

Чекаленко Людмила

ЄС – ЦЕ НЕ ТІЛЬКИ ЕКОНОМІКА.
ЄС – ЦЕ ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО 68

The panel discussion is divided into three sections:

1. The EU and Ukraine: European Integration Policy and the Current State of Problems.
2. Ukraine-NATO relations: conditions and prospects for joining the Alliance.
3. Challenges for Ukraine's legal system on the way to the EU and NATO.

The form of participation in the panel discussion is remote.
Working languages of the conference: Ukrainian, English.

Welcome word:

Olha Balatska, head of the “HUB OF THE EU SOLUTIONS” project, director of the Educational and Scientific Institute of Law of the National University “Ostroh Academy”, candidate of legal sciences, associate professor.

Ihor Pasichnyk, rector of the National University “Ostroh Academy”, doctor of psychological sciences, professor.

Pavlo Kryvonos, General Director of the State Enterprise “General Directorate for the Service of Foreign Representations”, Extraordinary and Plenipotentiary Envoy of the II class, Honorary Professor of the National University “Ostroh Academy”.

Eduard Balashov, Assistant Rector for International Relations and Fundraising at the National University “Ostroh Academy”, Doctor of Psychological Sciences, Professor.

Dmytro Shevchuk, Vice-Rector for Scientific and Pedagogical Work of the Ostroh Academy National University, Doctor of Philosophy, Professor.

Artem Shaipov, legal adviser of the USAID New Justice Program, chairman of the Board of the Professional Government Association of Ukraine, Master of Laws of the University of Cambridge.

Representatives of partner universities:

Vadym Zheltovsky, Faculty of Political Science and International Studies, University of Warsaw

Maryia Zharylouskaya, Academic Department of Social Sciences European Humanities University

Moderator: Khudoliy Anatoliy Oleksiyovych

INTRODUCTION

Nowadays, Ukraine and other European states are involved in the war launched by the Russian aggressor. Ukraine is defending its territory in a full-fledged war, while European countries are resisting information war initiated by Russian propagandists. Europe and Ukraine suffer from Russian aggression based on violations of international law, democratic principles, and reluctance to respect human rights. Russia is a terrorist country; it should be heard in all corners of the world.

Due to Ukraine's intention to join the EU community it is vital to involve students and professors into the discussion about EU and NATO cooperation. Participants' attention was shifted to the role of Ukraine in the European Union and NATO development. International panel discussion "EU-NATO and Ukrainian status quo" was organized by The Jean Monnet Center of Excellence "Hub of European Union's solutions" National university of Ostroh academy (NaUOA). It was conducted on March 5, 2024 in online format. The co-partners of the event are The State Enterprise "Directorate-General for Rendering Services to Diplomatic Missions" (GDIP), and foreign universities – partners: University of Warsaw (Poland), Nicolaus Copernicus University (Poland), University of Beira Interior (Portugal), Vilnius University (Lithuania), European Humanities University (Lithuania). This collection contains selected materials from the participants' presentations. It is the outcome and the result of participation in the international panel discussion.

Finally, we thank all our colleagues from foreign universities for their support of Ukraine. We express our deep respect and gratitude to our partners, we appreciate the support of EU. Together, we will overcome the darkness of ignorance brought to

the world by the Russian aggressor, so that the light of knowledge, cooperation and partnership will contribute to our ideas, projects, and interaction for the common good and development. Ukraine will win and overcome the evil, we believe in Victory.

Sincerely,
Olha Balatska,
Chair of the EU Jean Monnet Center of Excellence
«Hub of the EU solutions»

THE EU AND UKRAINE: EUROPEAN INTEGRATION POLICY AND THE CURRENT STATE OF PROBLEMS

EU-UKRAINE RELATIONS AND STATUS OF THE REFUGEES

Olha Balatska,

*Olha Balatska, Chair of the “HUB OF THE EU SOLUTIONS” project,
PhD, Director of the Educational and Scientific Institute of Law at
the National University of Ostroh Academy, Associate professor
ORCID: 0000-0001-6439-5927*

Ukraine’s rapprochement with the European Union is taking place both at the level of laws and at the level of rules and customs existing in society. The course towards European integration is a natural consequence of Ukraine’s independence. Its origins lie in the history of our nation and the realization of the right to live in a democratic, economically developed, socially oriented country. Its goal is to create conditions for joining the community of European developed countries through large-scale internal transformations.

Ukraine is a priority partner for the European Union. The Association Agreement, signed in 2014, including its Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA) (has been provisionally applied since January 2016), is the legal framework that brings Ukraine and the EU closer together, promotes deeper political ties, stronger economic links and respect for common values. The agreement facilitates trade by making customs procedures more efficient and by gradual approximation of Ukrainian legislation, rules and procedures, including standards, to those of the EU [3]. The DCFTA has contributed to the steady growth of bilateral

trade between Ukraine and the EU. The EU has strengthened its position as Ukraine's number one trading partner, accounting for about 40% of Ukraine's total international trade. Visa-free travel for Ukrainian citizens with biometric passports entered into force in June 2017. Ukraine has established multifaceted linkages to the EU and has been making far-reaching structural reforms to bring the country closer to the standards of the EU common market long before the war began [6].

The EU and its member states stand united in support of Ukraine and its people in the face of Russia's unprovoked and unjustified aggression. The EU strongly condemns the illegal annexation of Crimea and Sevastopol by the Russian Federation and continues to condemn this violation of international law. The EU remains steadfast in its commitment to Ukraine's sovereignty and territorial integrity, and continues to strongly support Ukraine's economy, society, armed forces and future reconstruction. A number of unprecedented measures have been taken by the EU to strongly support Ukraine and its people. The EU has stepped up its political, humanitarian and financial support to Ukraine and is imposing massive sanctions against the Kremlin to cripple its war machine.

On 28 February 2022, Ukraine presented its application for EU membership. On 23 June 2022, Ukraine was granted candidate status for EU membership. The Council will decide on further steps once Ukraine fulfills the conditions outlined in the European Commission's opinion on its EU membership application [4].

Russia's invasion of Ukraine has forced millions of people to leave their homes and seek refuge in the EU and neighboring countries. The EU is committed to continue to show solidarity and provide support to the refugees fleeing the war in Ukraine and the countries hosting them. It is also coordinating with partners and allies, within the UN, OSCE, NATO and the G7.

In March 2022, the EU activated the temporary protection directive [2]. The EU directive was adopted in 2001, in the aftermath of the large-scale displacement experienced in Europe

due to the armed conflicts in the Western Balkans, in particular from Bosnia and Herzegovina and Kosovo.

An EU emergency scheme used in exceptional circumstances of a mass influx to: provide immediate and collective protection to displaced persons; reduce pressure on the national asylum systems of EU countries.

Currently over 4.2 million people from Ukraine benefit from the temporary protection mechanism. About 6 million refugees are recorded in Europe. Statistics are compiled mainly from data provided by authorities. For statistical purposes, UNHCR uses the term refugees generically, referring to all individuals having left Ukraine due to the war [5].

The temporary protection scheme applies to the following people if they were residing in Ukraine on or before 24 February 2022:

- Ukrainian nationals and their family members;
- non-Ukrainian nationals and stateless persons benefiting from international protection in Ukraine (e.g. refugees and beneficiaries of subsidiary protection) and their family members;
- non-Ukrainian nationals with a permanent residence permit who cannot return to their country of origin in safe and durable conditions (adequate national protection can also apply).

It may also apply to other people, including:

- Ukrainian nationals who fled Ukraine not long before 24 February;
- Ukrainian nationals who found themselves in EU territory just before 24 February (e.g. for holiday or work purposes);
- non-Ukrainian nationals with a non-permanent residence permit who cannot return to their country of origin in safe and durable conditions.

All people fleeing Ukraine, regardless of the category they come under, are granted access to the EU prior to returning to their place of origin [7].

The temporary protection was initially granted for one year and has already been extended until 4 March 2024. Depending

on how the situation in Ukraine evolves it can be extended for another year, until March 2025. Rights under the temporary protection scheme include a residence permit, access to the labor market and housing, medical assistance, and access to education for children.

In addition to refugees from Ukraine, after February 24, 2022, the number of internally displaced persons within the country increased, mainly from the eastern part to the western and central parts of the country. Internally displaced persons are “persons or groups of persons who have been forced or obliged to flee or to leave their homes or places of habitual residence, in particular as a result of or in order to avoid the effects of armed conflict, situations of generalized violence, violations of human rights or natural or human-made disasters, and who have not crossed an internationally recognized border.” People forced to flee or leave their homes – particularly in situations of armed conflict – are generally subject to heightened vulnerability in a number of areas. Displaced persons suffer significantly higher rates of mortality than the general population. They also remain at high risk of physical attack, sexual assault and abduction, and frequently are deprived of adequate shelter, food and health services [1].

The overwhelming majority of internally displaced persons are women and children who are especially at risk of abuse of their basic rights. More often than refugees, the internally displaced tend to remain close to or become trapped in zones of conflict, caught in the cross-fire and at risk of being used as pawns, targets or human shields by the belligerents.

Unlike refugees, these internally displaced persons do not have a special status in international law with rights specific to their situation. A crucial requirement to be considered a “refugee” is crossing an international border. Persons forcibly displaced from their homes who cannot or choose not to cross a border, therefore, are not considered refugees, even if they share many of the same circumstances and challenges as those who do.

Once persons have been displaced, they retain a broad range of economic, social, cultural, civil and political rights, including the right to basic humanitarian assistance (such as food, medicine, shelter), the right to be protected from physical violence, the right to education, freedom of movement and residence, political rights such as the right to participate in public affairs and the right to participate in economic activities. Displaced persons also have the right to assistance from competent authorities in voluntary, dignified and safe return, resettlement or local integration, including help in recovering lost property and possessions.

As a crucial element of sovereignty, it is the Governments of the states where internally displaced persons are found that have the primary responsibility for their assistance and protection. The international community's role is complementary. At the international level, no single agency or organization has been designated as the global lead on protection and assistance of internally displaced persons.

References:

1. About internally displaced persons (Special Rapporteur on the human rights of internally displaced persons). United Nations, 2023. URL: <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-internally-displaced-persons/about-internally-displaced-persons>

2. Council Implementing Decision (EU) 2022/382 of 4 March 2022 establishing the existence of a mass influx of displaced persons from Ukraine within the meaning of Article 5 of Directive 2001/55/EC, and having the effect of introducing temporary protection. European Commission, 2022. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3A0J.L._2022.071.01.0001.01.ENG&toc=OJ%3AL%3A2022%3A071%3ATOC

3. EU-Ukraine Deep and Comprehensive Free Trade Area. European Commission, 2023. URL: <https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/content/eu-ukraine-deep-and-comprehensive-free-trade-area>

4. European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations (DG NEAR). European Commission, 2024. URL: <https://neighbourhood->

enlargement.ec.europa.eu/european-neighbourhood-policy/countries-region/ukraine_en

5. Refugees from Ukraine in the EU. European Council, 2024. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/ukraine-refugees-eu/>

6. Viktoriia Boiko. Ukraine's EU application: A new paradigm for EU Enlargement? 2022. URL: https://www.iiea.com/blog/ukraines-eu-application-a-new-paradigm-for-eu-enlargement?gad_source=1&gclid=Cj0KCQjwiMmwBhDmARIsABeQ7xS2twwiRSZT4kw82Ho4vxDZN4DA5iRhyKlFtQa7IrYmhEzPP7hlRLcaAl8FEALw_wcB

7. Who can benefit from temporary protection? European Council, 2024. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-migration-policy/refugee-inflow-from-ukraine/#benefit>

THE EUROPEAN UNION'S POLICY TOWARDS THE DESTRUCTION OF UKRAINIAN CULTURAL HERITAGE: SELECTED ASPECTS OF EU-UKRAINE COOPERATION

Aleksandra Głowczewska,

*Assistant Unit of Administrative Law Faculty of Law and
Administration Nicolaus Copernicus University, Toruń*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3898-8822>

The ongoing war in Ukraine has led to the destruction of Ukrainian cultural heritage. According to information from the Ukrainian Ministry of Culture and Information Policy, since the invasion began on February 24, 2022, until July 25 of the same year, Russian forces have already destroyed at least 1,940 cultural heritage sites and cultural infrastructure in the unoccupied territories of Ukraine. Data provided by the ministry's OVA indicates that more than 320 monuments have been completely destroyed [1]. Importantly, these numbers are likely significantly higher as they do not include territories occupied by Russia or areas where fighting is ongoing, making it impossible to assess the full extent of the damage. The most significant document concerning the protection of cultural heritage is The Hague Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict, signed on May 14, 1954, supplemented and clarified by two protocols concluded in 1954 and 1999 [2]. While Russia remains a party to the convention, it does not respect its provisions, constituting a serious violation of international law. It is clear, both for the international community and the International Criminal Court, that such acts are war crimes [3-6]. The European Union has yet to introduce any new regulations connected with

this issue. However, to assist Ukraine in protecting its cultural heritage, the Council of Europe has engaged in numerous initiatives aimed at minimizing losses and securing sites from enemy actions. Similarly, the European Commission is mobilizing its instruments to support these efforts. Funding programs or initiatives focusing on cultural preservation and heritage protection may indirectly support efforts in Ukraine. Additionally, diplomatic efforts and international pressure may also play a role in advocating for the protection of cultural heritage in conflict zones. Firstly, there is the EU Civil Protection Mechanism, established in 2001, which provides help and support for countries in armed conflicts or crises. It not only provides water, first aid kits, fuel, or shelter equipment but also emergency equipment for the protection of Ukrainian cultural heritage [7-8]. In 2023, the European Commission registered a European Citizens' Initiative (ECI) entitled "Preservation and development of Ukrainian culture, education, language, and traditions in EU states". The organizers of the ECI call on the Commission to propose new legislation to preserve entitled elements [9]. Moreover, the Committee on Culture and Education (CULT) of the European Parliament has published a study on protecting cultural heritage from armed conflicts in Ukraine and beyond [10]. Information about international initiatives to safeguard cultural heritage in Ukraine can be found in this study [10, p. 86]. Additionally, the European Competence Centre for Cultural Heritage (4CH), together with multiple partners and authorities, has created an initiative to Save Ukraine Monuments (SUM) [11]. Its main goal is to help digitize and preserve Ukrainian cultural heritage for future generations. The vibrant cultural legacy of Ukraine has suffered immense losses, with museums and artworks falling victim to destruction in a remarkably short period. Among them, some UNESCO-listed World Heritage Sites now face imminent peril. The 4CH task has forged direct ties with individuals and institutions in Ukraine involved in cultural heritage and digitization technologies, including 3D methods. Finally, the Committee of UNESCO has

opted to temporarily list 20 cultural assets in Ukraine on the International List of Cultural Property under Enhanced Protection. This listing elevates their safeguarding during the ongoing conflict, potentially empowering authorized bodies from all 87 States Parties to the 1999 Second Protocol to pursue or extradite suspected perpetrators. They decided to mark cultural sites and monuments with the distinctive “Blue Shield” emblem of the 1954 Hague Convention. The International List of Cultural Property under Enhanced Protection may serve as a basis for holding perpetrators of war crimes accountable before the ICC [12-13]. This is a partially preventive action, although it does not secure monuments from destruction [14]. In summary, the European Union and European organizations are undertaking numerous preventive actions to safeguard Ukrainian cultural heritage from destruction. However, specific legislative solutions are lacking, and the most important document remains the Hague Convention of 1954. It should be noted, however, that the provisions of the convention are not always respected, and some solutions are outdated. Proposed legislative changes with more specific and easily enforceable solutions would be advocated for. It would be noteworthy for the European Union and its bodies to specify the tools used rather than merely providing recommendations and assurances.

References:

1. Due to Russian aggression in Ukraine, 902 cultural heritage sites have been affected. URL: <https://mcip.gov.ua/en/news/due-to-russian-aggression-in-ukraine-902-cultural-heritage-sites-have-been-affected/> (access date: 11.02.2024).
2. Full text of the Convention. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000187580> (access date: 11.02.2024).
3. Case Information Sheet, Situation in the Republic of Mali. The Prosecutor v. Ahmad Al Faqi Al Mahdi. ICC-01/12-01/15, URL: <https://www.icc-cpi.int/CaseInformationSheets/al-mahdiEng.pdf> (access date: 5.02.2024).

4. Schabas W. Al Mahdi Has Been Convicted of a Crime He Did Not Commit, *Case Western Reserve Journal of International Law*. 2017. Vol. 49 (1). Pp. 75-102 (2017).

5. Głowczewska A., Zawacka-Klonowska D. "Inter Arma Silent Musae". *Destroying Museums, Historical Buildings, and Monuments during the War in the Ukraine as War Crimes within the Meaning of International Law, Review of European and Comparative Law, (Special Issue)*. 2023. Pp. 133–153. <https://doi.org/10.31743/recl.16610>.

6. Lessing K. Commencement of Cultural Destruction Reparations Orders in Criminal Warfare: Precedence of the ICC Al Faqi Al Mahdi Judgment, 6 *CITY UHKL*. 2017. Rev. 99. URL: <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3111924> (access date: 5.02.2024).

7. EU supports Ukraine through culture. URL: <https://culture.ec.europa.eu/bg/news/eu-supports-ukraine-through-culture> (access date: 11.02.2024).

8. EU Civil Protection Mechanism. URL: https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/what/civil-protection/eu-civil-protection-mechanism_en (access date: 11.02.2024).

9. European Citizens' Initiative: Commission decides to register initiative on preservation and development of Ukrainian culture and heritage. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_4141 (access date: 11.02.2024).

10. Campfens E., Jakubowski A., Hausler K., Selter E. Research for Cult Committee. Protecting cultural heritage from armed conflicts in Ukraine and beyond. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2023/733120/IPOL_STU\(2023\)733120_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2023/733120/IPOL_STU(2023)733120_EN.pdf) (access date: 11.02.2024).

11. Save the Ukrainian Monuments. URL: <https://www.4ch-project.eu/sum/> (access date: 11.02.2024).

12. Papathanassiou, A. Protecting Cultural Property in The Event of Armed Conflict: New Challenges And Recent Developments in The Context of UNESCO. *Art Antiquity & Law*. 2017. Vol. 22. Issue 3, p. 257. URL: <https://link.gale.com/apps/doc/A515248159/AONE?u=anon~d775ab15&sid=googleScholar&xid=3e658942> (access date: 11.02.2024).

13. Henckaerts J-M. New rules for the protection of cultural property in armed conflict. *International Review of the Red Cross*. 1999. Vol. 81. Issue 835. September. pp. 606-611.

14. Ukraine: 20 cultural properties receive enhanced protection by UNESCO's Second Protocol to the 1954 Hague Convention. URL: <https://www.unesco.org/en/articles/ukraine-20-cultural-properties-receive-enhanced-protection-unescos-second-protocol-1954-hague> (access date: 11.02.2024).

THE ROLE OF EU LAW IN FOSTERING FUNDAMENTAL RIGHTS AT THE NATIONAL LEVEL – POLISH PERSPECTIVE

Julia Kapelańska-Pręgowska,

PhD in International Law, Assistant Professor at the Department of Human Rights, Faculty of Law and Administration, Nicolaus Copernicus University in Toruń, Poland

ORCID: 0000-0002-7643-2681

Poland, as well as Ukraine, are States Parties to the European Convention on Human Rights, and this human rights instrument, along with other Council of Europe standards, has played a major role in shaping and developing human rights protection in both countries for many years. The role of the EU in the area of fundamental rights protection was initially almost non-existent, since European integration started from an economic organization, transformed into an economic-political one, and now it is discovering how important it is for its existence to uphold fundamental values. Today, it cannot afford not to address threats to the rule of law and human rights. This paper aims to highlight the current importance of EU law (in particular of the Charter of Fundamental Rights) in fostering rights and freedoms domestically.

The human rights protection system in Poland has undergone a significant evolution. This is clearly evident from the decreasing number of legal questions addressed to the Constitutional Tribunal and the increasing number directed to the Court of Justice of the European Union. Questions posed by courts are one of the tools for safeguarding fundamental rights. It is important that Ukrainian judges make the most of this mechanism in the

future. In 2014, Polish courts referred 80 such questions to the Constitutional Tribunal, in 2015 – 130. However, in 2018 – only 18. This clearly indicates a growing lack of trust in the Tribunal as a body whose task is to safeguard individual rights protection. At the same time, in the same year 2018, Polish courts referred 31 preliminary questions to the Court of Justice of the European Union.

Preliminary questions can, of course, concern various provisions of EU law, not necessarily related to human rights. Nevertheless, both national courts and the CJEU increasingly refer to provisions of the Charter of Fundamental Rights, treaties, and secondary law concerning individual rights and freedoms.

The Charter of Fundamental Rights is a collection of fundamental human rights and civic duties signed on December 7, 2000, in Nice. The binding force of the document was granted by the Lisbon Treaty on December 13, 2007, which entered into force on December 1, 2009. The Charter is one of the most important tools for protecting fundamental rights at the regional level ever created. It is crucial to emphasize its significance at the national level.

It is worth reminding that the Charter of Fundamental Rights (CFR) was not embraced with open arms in Poland. Why did it raise controversy in Poland? Among other reasons, concerns were articulated that it would enable property claims related to World War II, allow interpretations of law by the European Court of Justice that could lead to changes in the definition of family and compel the Polish state to recognize same-sex marriages, as well as impose additional obligations in the field of social rights. Consequently, the Polish government decided to accede to the British Protocol. Poland's acceptance of the Charter with the British Protocol reservation does not result in the act losing its legal force in relation to Poland, but it weakened that force. The extent of this weakening has been and remains contentious. In the initial years of membership, the Charter of Fundamental Rights was little known in Poland, including among the community

obliged to apply it, partly due to doubts about its legal status. However, its impact on legislation and law enforcement gradually increased. From 2001 to 2013, the Charter was cited in 214 judgments of administrative courts (either by the parties or the court). Common courts often refused to apply the Charter in the early years. According to data analysed by the Author, in the period of 01.01.2014 to 01.02.2024 the Charter was cited by: 1) Constitutional Court in: 32 decisions and 3 judgments, 2) Supreme Court in: 705 decisions and 249 judgments, 3) Supreme Administrative Court in: 347 decisions and 1029 judgments, 4) Regional Administrative Courts in: 146 decisions and 4 701 judgments, 5) Courts of Appeal in: 249 judgments/decisions, 6) District courts in: 777 judgments/decisions, 7) Regional courts in 62 judgments/decisions.¹

The increasing significance of the Charter is also evidenced by changes in the principles governing projects funded by the EU (e.g., the cohesion fund), which are to be carried out in accordance with all provisions of the Charter of Fundamental Rights at every stage of the implementation of EU funds by Member States. This concerns, for example, compliance with the right of access to an independent and impartial tribunal, the principle of non-discrimination (see anti-LGBT+ campaigns in PL), and fair working conditions. To ensure compliance with the principles of the Charter of Fundamental Rights, the Member State must also implement a system enabling complaints to be lodged (Article 69 of the regulation on common regulations).

In the legislative process, the Charter was primarily invoked during discussions on draft laws implementing EU law. Initially, at the governmental level of legislation, the Charter was rarely

---

¹ This quantitative data may not be entirely accurate and is presented to provide an overview. The data is based on a search of one phrase “Karty Praw Podstawowych” in a legal databases “Legalis”. Searched phrase may occur in different parts of decisions/judgments (may have only been mentioned by the parties) and have a diversified impact on their outcome. This is therefore not a qualitative analysis.

invoked, and the Government Legislation Centre occasionally used it, which also gradually changed over time.

Apart from the Charter, significant influence on changes in Polish regulations regarding individual rights were the six so-called equality directives. The Act on Equal Treatment, adopted to implement directives into Polish law, elaborates on the anti-discrimination clause from Article 32 of our Constitution. The Act states that discrimination is a particular form of unequal treatment. It means treating a person worse because of their personal characteristics: gender, race, ethnic origin, nationality, religion, belief, worldview, disability, age, or sexual orientation. Although the wording and application of the above provisions still require improvement, one could argue that if it weren't for the necessity of implementing EU law, changes in this area would have occurred much more slowly.

References:

1. Barcik J., Problematyka stosowania Karty Praw Podstawowych UE przez sądy polskie (The application of the Charter of Fundamental Rights of the European Union by Polish Courts), *Kwartalnik Stowarzyszenia Sędziów Polskich IUSTITIA* 2015, vol. 6(3).

2. Bojarski Ł., Schindlauer D., Wladasch K., Wróblewski M. (red. naukowy wydania polskiego), *Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej jako żywy instrument. Podręcznik dla prawników*, Warszawa, 2014.

3. Kędziora K., Mazurczak A., Śmieszek K. (red.), *Unijny zakaz dyskryminacji a prawo polskie. Analiza funkcjonowania przepisów antydyskryminacyjnych w praktyce polskich sądów*, Warszawa, 2018 (wyd. Przedstawicielstwo KE w Polsce)ю

4. Kowalik-Bańczyk K., *Konsekwencje przyjęcia protokołu polsko-brytyjskiego dotyczącego stosowania Karty Praw Podstawowych [in:] Karta Praw Podstawowych w europejskim i krajowym porządku prawnym*, red. A. Wróbel, Warszawa, 2009ю

5. Kowalik-Bańczyk K., Wróblewski M., *Application of the Charter of Fundamental Rights by Polish Courts and the Jurisprudence of the*

Polish Constitutional Court, Yearbook of Polish European Studies 2015, vol. 18: 239-266.

6. Wieruszewski R., Rola i znaczenie Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej dla ochrony praw człowieka, Przegląd Sejmowy 2008, nr 2 (85).

7. Wróblewska I., Przeciwdziałanie dyskryminacji na podstawie przepisów ustawy z dnia 3 grudnia 2010 r. o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania, Przegląd Konstytucyjny 2020 vol. 4: 76-94.

8. Wyrozumska A., The Charter of Fundamental Rights of the European Union in the Reform Treaty and the Polish objections, The Polish Quarterly of International Affairs 2007, Vol. 16, nr 4.

EDUCATION AND QUALIFICATIONS OF RETURNING DISPLACED PERSONS FACILITATING UKRAINE'S INTEGRATION WITH THE EU

Piotr Sadowski,

Ph.D. (dr, juris doctor), Human Rights Department, Faculty of Law and Administration, Nicolaus Copernicus University, Toruń, Poland

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7013-3410>

An analysis of an accession to the EU process can be seen from many perspectives. This text presents legal challenges which will need to be addressed during the accession negotiations. The research hypothesis is: the war which Russia has initiated in Ukraine in 2022 leading to forced displacement from the territory of the attacked state may generate a brain gain, which can stimulate development of Ukraine when the war will end if *acquis communautaire* would be implemented in Ukraine to support efficient use of returnees' education and professional qualifications.

In 1998 Ukraine declared for the first time its intention to accede to the EU. Obtaining the status of the EU member became a strategic goal of Ukraine in early 2005 and the European Parliament (with 467 votes in favour) adopted a resolution supporting continuation of accession talks. A passage from Tosurdi who notated that "The development of [Ukrainian's](...) asylum system has been linked with visa liberalization plans. Launched in 2008, they bore fruit for Ukraine in 2017, when its nationals were exempt from visa requirements for short stays in the Schengen zone" should be read in that political context. It shows the importance of identification of a target which is to be achieved, and confirms that it must be

achievable in a rational time. Still, visa liberalisation process has been by itself very important to Ukraine (to show meeting another requirement to continue accession works), and to Ukrainians.

The culmination of accession process is a conclusion and an entry into force in 2017 an association agreement between the EU and Ukraine. It formalized and facilitated works on the implementation of the agreement to deepen Ukraine's integration with the EU. Ukraine applied for EU membership in February 2022 and was granted EU candidate status in June 2022. Association agreement has already been analysed e.g. by Labuda. The accession would require changes in the EU and in Ukraine. Still, the biggest burden is in Ukrainian hands, because the Government in Kiev must ensure full adoption of the *acquis*. The European Commission (the EC) correctly appreciated that "While losing control over part of its territory and suffering human and economic losses because of the conflict in the eastern part of the country, Ukraine continued throughout the years as a resilient democracy moving closer to the European Union and gradually aligning with the *acquis*". Among others, five days after Russian's re-invasion on Ukraine, Ukraine presented its application for membership of the EU and EU leaders decided to open accession negotiations.

Every year the Council adopts conclusions on progress in an association process. Thus, Chalmers, Arnall and Hillion correctly stated that "while determined by (Member) states' decisions, accession and withdrawal are also driven by EU institutions, and by the canons of the EU legal order". They include meeting a letter of law and its spirit. They expand also to European values from the EU treaties and stemming from the Copenhagen Summit of 1993. Finally, opt-ins and opt-outs have not been made available since 2004, so it is unlikely that the EU would change its policy.

Emigration from Ukraine has started after the collapse of the Soviet Union. Eurostat's data confirm that the EUMS were and have been hosting (mainly for employment and family reasons) some of these persons. As a rule, foreigners can move and work

in the EUMS if national law provides such a possibility. However, under Articles 67 and 77-80 TFEU, border policy, asylum and immigration are within the competence of the EU. Special rules on an access to the EUMSs' labour markets are also included in agreements concluded by the EU (in particular association agreements). Hence, employment of non-EUMS citizens in the EUMSs is a shared competence, similarly to education. Thus, EU law may (at least partially) regulate these areas.

Asylum and refugee issues are regulated by the binding EU laws. The first activation of the EU's temporary protection to facilitate supporting needs of displaced persons arriving in mass influx to the EU (under Directive 2001/55/EC) is a remarkable step in ensuring efficiency of the Common European Asylum System. It has reflected legal particularity of the displacement from Ukraine comparing it with previous displacements (Mikołajczyk, Sadowski b), and an approximation of Ukrainian law with the EU's norms e.g. regarding issuing biometric passports and an introduction of the EU's visa free travel possibilities to their holders (Kosiel-Pająk & Sadowski a). This view could be used by the Government in Kiev to show to Ukrainians what the benefits of continuing the accession process are.

Gender of persons in need of international protection and education of children are particularly important in the displacement from Ukraine. According to Düvell and Lapshyna this is because displaced persons from this country are mainly women, children and elderly. Their needs differ from the needs of man. For many years those special needs of women and girls have been recognised e.g. by the UNHCR.

The first activation of Directive 2001/55/EC is remarkable also because it has obliged the EUMSs to provide an immediate access education, which should not be limited to primary education. Moreover, Thym correctly identified that the EU has provided displaced persons with a right to select a hosting state. Thus, displaced persons could decide by themselves based on e.g. access to employment and to schooling in which they reside when they

benefit from temporary protection. The EU's Common European Asylum System which is based on the 1951 Refugee Convention has developed that notion. This is visible in Article 12 of Directive 2001/55/EC which explicitly declares that "The Member States shall authorise, (...) persons enjoying temporary protection to engage in (...) activities such as educational opportunities for adults, vocational training and practical workplace experience".

However, the EUMS are not obliged to integrate beneficiaries of temporary protection. This is a substantial difference from refugee status and subsidiary protection. Still, e.g. in Poland and Czech Republic children benefit from psychological support and classes and in Poland academic calendar has been modified to support enrolment of Ukrainian Students to Polish universities (Kosiel-Pajak & Sadowski). Displaced children have also been able to benefit from Ukrainian remote learning. Thus, they can keep contacts with their friends who have stayed in Ukraine to mitigate a feeling of alienation, what was correctly stressed by the EC in motive 24 of Recommendation (EU) 2022/554.

Ukraine is a member of the European Higher Education Area that was created under the Bologna Process. Hence, when the association agreement has entered into force, Ukraine and the EU explicitly decided to cooperate on i.a. science and education. Ukraine has also been one of the largest beneficiaries of the Erasmus+ program. This confirms that Ukraine and the EU pay a lot of attention to education, which should not be limited to preliminary education. Issues of vulnerability of children are also high among the EU values. Thus, proper addressing of these needs should be particularly high on Ukrainian agenda. However, in 2023 Association4U reported that Ukraine implemented only 2 of 30 EU acts on education, although states involved in the Bologna Process adopted rules on recognition of higher education qualifications for both professional purposes and further learning (the Convention on the Recognition of Qualifications concerning Higher Education in the European Region).

Special rules apply to recognition of professional qualifications for professional purposes. This is particularly important in what the EC calls as “certain professions” e.g. persons employed in healthcare service and teaching. A reference to teachers is significant, because by acting as supporting teachers they should be able to support children displaced from Ukraine in their education in hosting states. They should also have a possibility to changing the contracts of teachers with a professional qualification acquired in Ukraine to qualified teacher contracts quickly after the professional qualification has been recognised. The EC has to respect its competencies, so these recommendations have been addressed at the EUMSs. Still, they may be important also to Ukraine, because Ukrainian teachers could benefit from brain gain, if the EUMSs States follow them. Skills and knowledge received in the EU may also support development of Ukraine, if teachers decide to return and if they will train other teachers. Consequently, children in Ukrainian schools would benefit from the knowledge of their teachers, including their foreign language trainings, what has already been important to Міністерство Освіти і Науки, Молоді та Спорту України in 2008-2011, although it has noted that some improvements could be introduced.

The EC has also encouraged the EUMSs to ensure that professionals can exercise their profession to access labour market after obtaining recognition of their professional qualifications, without unnecessary administrative barriers. This theme has expended. Blitz underlined that Directive 89/48/EEC “Unlike previous directives, (...) was neither sector- nor profession-specific (...) [and it] recognized an obligation to assess ‘foreign’ qualifications thoroughly”. Still, some limitations were kept. Some of them have been lifted later, in particular on students and researchers, but also by Directive 2005/36/EC on the recognition of professional qualifications. It is apparent from the EC’s report that in particular recognition of professional qualifications and ensuring life-long learning should be strengthened in Ukraine.

References:

1. Association4U. *Report on the initial assessment of the progress in the implementation of the European Union legal acts (eu acquis)*. https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/Zvit_EN.pdf
2. Blitz B. K. *Migration and freedom: mobility, citizenship and exclusion*. Cheltenham, UK ; Northampton, MA, USA: Edward Elgar, 2014.
3. Chalmers D., Arnall A., Hillion C. Accession and Withdrawal in the Law of the European Union. In: Chalmers D., Arnall A. (eds.). *The Oxford Handbook of European Union Law*. Oxford University Press, 2015.
4. Dryden-Peterson S., Mariën H. The Right to Education. In: Costello, C., Foster, M., McAdam, J. (eds.). *The Oxford Handbook of International Refugee Law*. Oxford University Press, 2021, pp. 971-C54. P39.
5. Düvell F., Lapshyna I. On war in Ukraine, double standards and the epistemological ignoring of the global east. *International Migration*. 2022, no. 4, pp. 209–212.
6. Eurostat. Residence permits for non-EU citizens. *Eurostat News Release*. 2019, no. 164. <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/10189082/3-25102019-AP-EN.pdf/95e08bc8-476d-1f7d-a519-300bdec438cb>
7. Kosiel-Pająk M., Sadowski P. British and Polish Temporary Protection Schemes Addressing Displaced Persons from Ukraine. *Journal of Jurisprudence and Legal Practice*. 2023, no. 4, pp. 887–912.
8. Labuda M. Proces integracji Ukrainy z Unią Europejską: aspekty instytucjonalne. In: Kownacki, T., Wierzchowska, A. (eds.). *Instytucjonalizacja procesów integracji europejskiej: wybrane zagadnienia teoretyczne i funkcjonalne*. Warszawa: Dom Wydawniczy Elipsa, 2019, pp. 126–137.
9. Mikołajczyk B. The Migrant Crisis and Refugees – a Crisis of EU Solidarity. *Polish Review of International and European Law*. 2020, no. 2, pp. 169–197.
10. Sadowski P. Are Foreigners' Human Rights Protected if Foreigners are Employed under the Polish Facilitated Access to Labor Market Scheme? *Studia Iuridica Lublinensia*. 2022a, no. 1, pp. 149–168.
11. Sadowski P. Czy zakres podmiotowy prawa polskiego jest zgodny z Decyzją wykonawczą Rady (UE) 2022/382 w sprawie masowego napływu wysiedleńców z Ukrainy? *Studia Iuridica*. 2022b, pp. 338–477.

12. Thym D. Temporary Protection for Ukrainians: The Unexpected Renaissance of 'Free Choice'. <https://eumigrationlawblog.eu/temporary-protection-for-ukrainians-the-unexpected-renaissance-of-free-choice/> (access date 7.2.2022).

13. Tsourdi E. (Lilian). Regional Refugee Regimes: Europe. In: Costello, C., Foster, M., McAdam, J. (eds.). *The Oxford Handbook of International Refugee Law*. Oxford University Press, 2021, pp. 352-C19. P37.

14. Veshi D., Salzberger, E., Faure, M. *Refugee Flow: A Law and Economics Approach*. Erasmus University Rotterdam, 2020.

СОЦІОПСИХОЛОГІЯ ВЗАЄМОБЕЗПЕКИ УКРАЇНИ І ЄС

Сулятицький Іван,

*к.психол.наук, доцент кафедри спеціальної освіти Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів, Україна
Голова Українського центру психології безпеки*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3769-5630>

Осьодло Василь,

полковник, доктор психологічних наук, професор, лауреат Державної премії у галузі науки і техніки, начальник інституту, Національний університет оборони України, м. Київ, Україна

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-2893-4721>

Черник Петро,

військовий експерт, геополітик, полковник ЗС України, кандидат політичних наук, доцент, м. Львів, Україна

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-1584-2887>

Передусім визначимо особливість соціопсихології як галузі наукових знань. В загальних рисах поняття соціопсихологія окреслює комплексну сферу знань про складання у єдине ціле внутрішнього єства спільноти, як екзистенційної одиниці, – конструктив культури спільноти, геопсихічних доміант ареалу її проживання, психотипологічних ознак її духовної раси, ідентичності, – при чому починаючи від усвідомлюваних рис і властивостей і аж до глибиннозавуальованих передумов поведінкових манер і масових проявів.

Постає питання – як все назване з'єднується в одну іпостась неповторності чи, синонімічніше, в феномен колективної раси, яка з покоління в покоління. через всі історичні і геополітичні загрози і розгроми береже і культивує власну субектність на театрі світової динаміки.

Поряд з питанням базових психотипологічних засад самозбереження у кожній зрілої спільноти нагальним питанням завжди постає питання, з ким іти далі аби не вигоріти одинокій битві глобального масштабу за власне існування як субекта світових націй і пояснимо суть.

Суть в наступному: анексія українського Криму в 2014 році та повномасштабне воєнне вторгнення російської федерації в лютому 2022 року в Україну остаточно та безповоротно зруйнували підвалини міжнародно-правового укладу, котрий склався за результатами Другої світової війни, або так звану «Ялтинсько-Потсдамську» систему міжнародної безпеки. На сьогодні абсолютно усі міжнародні інституції, включно з ООН, практично не дієздатні. Ця війна є провісником глобального протистояння між уже утвореним так званим «глобальним Півднем» (розширене утворення на базі майданчика БРІКС) та «глобальною Північчю» (Євро-Атлантична спільнота). Перше угруповання можна сміливо назвати «союзом тираній» проти другого угруповання «союзу демократій» [1].

У широкому геополітичному розумінні «проблема» росії в глобальному сенсі, як головного антагоніста колективного Заходу та країни, котра з метою відновлення власного «наддержавного» статусу вдається до нескінченного розпалювання збройних конфліктів та воєн як по периметру власних кордонів, так і у світі загалом, то формула вкрай проста – повна фрагментація рф на щонайменше 15-20 держав з повним позбавленням новоутворених держав та самої умовної «російської (русской) республіки» зброї масового ураження. Сучасна європейська та й світова архітектоніка безпеки неможлива без правильного врегулювання російсько-української війни [4].

Війна завдає не тільки горя і тотальної розрухи всього суццо створеного особою, родиною чи суспільством цілісно. Вона розбалансовує все, що в страдаючого від неї народі було цільним і сутнім. Саме такою є ця війна, яку приніс нам

міфологізований «братній сусід – расея». Війна екзистенційна з умислом стерти, забрати майбутнє в народу, з котрого взято назву, пришито історію, підсилено себе його геном раси.

Рішенням Європейської Ради (від 15 грудня 2016 р.) зазначалося, що Угода підтверджує співпрацю з Україною у сфері безпеки, зокрема в галузі запобігання конфліктам, поширенню зброї масового знищення, регулювання криз, але не містить зобов'язань щодо гарантій колективної безпеки або іншої військової допомоги чи підтримки України [6].

Володимир Зеленський впевнений, що Україна не програє війну. Найважчим періодом він назвав 24 лютого 2022 року. «У нас немає цієї альтернативи – не перемогти. Програємо – нас не буде. Нам точно не підходить такий фінал. Від партнерів залежить: якщо ми будемо сильні зброєю, то переможемо».

За його словами, Україна має «тиснути на партнерів щодо тих пакетів, які були обговорені, домовлені й підписані. І тоді шансів у росіян точно буде менше. А як тільки [співвідношення щодо кількості зброї – ред.] у нас буде 1 до 1 на тому чи іншому напрямку, то ми обов'язково покажемо результат, як це вже неодноразово було. Все це для нас важливо, але стратегічно важливіше не втратити людей» [2].

Євроінтеграція України відбувається в умовах широкомасштабної російської інтервенції. Війна, розв'язана країною-агресором, з одного боку, довела готовність українців захищати незалежність своєї країни, європейський шлях її розвитку, об'єднала українську націю і зміцнила громадську підтримку руху до ЄС. А з іншого – активізувала двосторонні процеси євроінтеграції, надала нової якості політики Брюсселя на українському напрямі, змусила переглянути підходи і пріоритети у сфері безпеки. Водночас війна, під час якої Україна зазнала колосальних людських та фінансово-економічних втрат, вплинула на характер просування до об'єднаної Європи, обумовила особливості «воєнної» євроінтеграції [5].

Душа української спільноти, як монолітної раси стоїть твердим оплотом на порозі між «союзом тираній» з великою

ментальною прихильністю до другого угруповання – «союзу демократій» і з надією на його допомогу для спільної перемоги зла тиранії. І в цьому беззаперечно велика сила сьогоденної і майбутньої взаємобезпеки України в тандемі з демократичним Європейством.

В таких союзах відбувається велике піднесення патріотизму, в якому, як відзначають дослідники, «подібно до того, як листок росте на дереві й створений для цього дерева, так і людина живе своєю групою і для своєї групи, і частина, без сумніву, не є індивідуальною, а є соціальною. Виходячи з цих міркувань, патріотизм є логічним. І це не є ні помилкою, ні прорахунком, коли людина себе жертвує чомусь іншому. Це функція колективного життя, яка існує для самого колективного життя подібно до кохання й існування нації [3, с. 89-90].

Список використаних джерел:

1. Бориско Ю. Романчук В. Інтерв'ю П. Черник. Ми не маємо права на поразку. *Універсум*. 2023, липень-серпень. № 7-8 (357-358). С. 31-36.
2. 10 головних тез з пресконференції Володимира Зеленського про плани на 2024 рік. Віка Маньковська – 26 Лютого 2024. URL: <https://gwaramedia.com/holovne-z-preskonferentsii-volodymyra-zelensko-ho-pro-planu-na-2024-rik/>
3. Осьодло В. І., Траверсе Т. М. Психологія і війна: незасвоєні уроки Гюстава Лебона: монографія. Вид. 2-ге, випр. і доп. Київ: Парламентське вид-во, 2023. 320 с.
4. Черник П., Черник Ю. У пастці геополітики – розпад росії як базова умова світової безпеки. *Modern research in science and education: The 3rd International scientific and practical conference (November 9-11, 2023)*. VoScience Publisher, Chicago, USA. 2023. P. 780-785.
5. Україна на шляху до ЄС6 реалії і перспективи. 2022. № 1-2 (187-188). URL: https://razumkov.org.ua/images/journal/NSD187-188_2022_ukr_full.pdf
6. European Council conclusions on Ukraine. URL: <http://consilium.europa.eu/en/press/pressreleases/2016/12/15-euco-conclusions-ukraine> (дата звернення: 30.01.2020).

UKRAINE-NATO RELATIONS: CONDITIONS AND PROSPECTS FOR JOINING THE ALLIANCE

УКРАЇНА – НАТО: ЯК ВИЙТИ ЗА МЕЖІ ВІЛЬНЮСЬКОЇ ДЕКЛАРАЦІЇ НА САМІТІ АЛЬЯНСУ 2024 РОКУ

Сидорук Тетяна,

доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин, Національний університет «Острозька академія», м. Острог, Україна

Orcid: 0000-0002-7231-9884

Павлюк Віктор,

кандидат історичних наук, професор кафедри міжнародних відносин, Національний університет «Острозька академія», м. Острог, Україна

ORCID ID: 0000-0002-7231-9883

Після двох років від початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну її партнери досі не сформулювали спільне бачення довгострокової безпеки Києва та Європи. Держави колективного Заходу продовжують надсилати Україні зброю, допомагати фінансово, розвідкою та навчанням, але потрібне також середньо- і довгострокове планування, а це набагато складніше.

Найкращий спосіб уникнути продовження виснажливої війни і запобігти її поширенню Європою – це надати Україні важелі впливу, необхідні для її Перемоги, понад заходи військової та фінансової допомоги. Рішучі конкретні дії у напрямі майбутнього вступу України до НАТО – ось ключ

до протидії московській стратегії виснаження та руйнування і відновлення міцної основи регіональної безпеки у Європі. Членство України в Альянсі є єдиним довгостроковим засобом для стримування майбутніх нападів Росії. Водночас невключення України до НАТО залишить російську загрозу Києву та Європі незмінною в осяжному майбутньому.

На жаль, перетворити риторику про членство України у прямий шлях до її вступу в НАТО на липневому саміті 2023 року у Вільнюсі не вдалося, хоч і скасовано ПДЧ, а поряд із терміном «Україна» є термін «запрошення». У спільному комюніке саміту наголошується: «Майбутнє України в НАТО. ... Шлях України до повної євроатлантичної інтеграції вийшов за рамки необхідності Плану дій щодо членства. ... необхідні додаткові демократичні реформи та реформи сектора безпеки. ... Ми зможемо надіслати Україні запрошення приєднатися до Альянсу, коли члени Альянсу погодяться і умови будуть виконані.» [1]

Наскільки ці формулювання зможуть компенсувати 15 років без приєднання попри обіцянку (рішення Бухарестського саміту 2008 року) та згубні наслідки тодішнього вибору, покаже час. Сьогодні ж можна констатувати, що на Вільнюському саміті, як і на зустрічі в Бухаресті, не вдалося уникнути розпливчастих обіцянок без реального змісту. Альянс підтвердив, що Україна може отримати запрошення приєднатися до нього, обумовивши це її прогресом у сфері оперативної сумісності, необхідністю додаткових демократичних реформ і реформ сектора безпеки та одностайною згодою всіх держав-членів. Однак ні чіткого графіку, ні конкретних умов для можливо членства України в рішенні саміту немає. Показово також, що учасники саміту, говорячи про перспективи євроатлантичної інтеграції України, не цуралися формулювань «після війни» або «після бойових дій». [3] Отже, виглядає на те, що самим продовженням війни Москва зможе тримати ситуацію в заручниках на невизначений термін.

Формула про приєднання України до НАТО після закінчення війни – це гарантія її продовження Кремлем хоч би й за принципом «то ж не дістанься ти нікому». Сьогодні військова стратегія Росії полягає в тому, аби знищити Україну, пережити її у війні на виснаження, і такий оптимізм ядерної держави у війні з неядерною державою, в яку з цієї причини не бажають прямо вступати її партнери, цілком зрозумілий. За таких обставин найнадійніший шлях до припинення війни – це рух України в НАТО, який кардинально змінить умови цього протистояння, забезпечивши нашу державу гарантіями безпеки і, зокрема, ядерною парасолькою. [2]

Поки вона воює, Україна не вступить до НАТО – це зрозуміло. Але вже зараз, аби завадити Росії постійно загрожувати Києву в довгостроковій перспективі, в Альянсі мають серйозно розглянути сценарій, як і коли він зможе прийняти Україну, аби питання українського членства просувалося вперед. Якщо за результатами боїв Росія збереже контроль над частиною української території (вкрай небажаний для Києва і Заходу результат, якого вони максимально прагнуть не допустити і ніколи не визнають захоплених регіонів частиною РФ), територія під контролем українського уряду має бути захищена від майбутніх загроз через членство в НАТО, щоб завадити Росії і далі розпалювати нестабільність у Європі.

Цього року ювілейний саміт, приурочений до 75-річчя Альянсу, прийматимуть Сполучені Штати – добра нагода зрушити з мертвої точки в питанні майбутнього членства України і продемонструвати тим самим приклад сильного американського лідерства, яке необхідне, щоб перемогти Росію і допомогти зберегти українську незалежність. На жаль, держави-члени Альянсу ще далекі від консенсусу в цьому питанні. Тим то обговорення умов, за яких НАТО прийме Україну, і активна підготовка саме до такого сценарію має бути головним боєм для Сполучених Штатів і їхніх союзників протягом найближчих місяців. Лише членство України

в НАТО може зруйнувати воєнний оптимізм Путіна та змусити його (і його наступників) змиритися з тим, що Україна ніколи не належатиме Росії. Як написав наприкінці весни 2023 року в *American Purpose* Френсіс Фукуяма, ніщо, окрім вступу України до Альянсу, не зупинить війни Росії проти України або відновлення військових дій після будь-якого тимчасового перемир'я [Цит. за: 2]. Подібне бачення висловив у травні 2023 року Генрі Кіссінджер в інтерв'ю *The Economist*: «для безпеки Європи краще мати Україну в НАТО» [Цит. за: 2].

Ті, хто вважає, що запрошення України в НАТО за нинішніх умов було б помилкою, стверджують, що такий крок збільшить ризик війни між Альянсом та Росією. Але цей аргумент помилковий. Якби Путін хотів війни з НАТО, він уже давно б напав на його територію, чудово знаючи, звідки надходить постачання зброї до України. Поки Київ воює, він не приєднається до Альянсу (тому ризику потреби застосування статті 5 немає). Натомість чітка пропозиція членства і початок передвступних переговорів, ймовірно, допомогли б стримати подальшу російську агресію, а не підштовхнути до її розширення. Бо Москва цілком правильно вважає беззахисними перед військовим вторгненням держави, що залишилися у «сірій зоні» між нею і НАТО, але не наважується на атаки проти його країн-членів. [4]

Офіційне запрошення України до НАТО мало ймовірно під час цьогорічного саміту організації. Але ця зустріч могла б дати старт обговоренню чіткого плану прийняття нашої держави до Альянсу, запровадивши щось на кшталт оголошення про початок передвступних переговорів (наприклад, як це заведено в ЄС, і як він зробив у грудні 2023 року щодо членства України). Надалі багато залежатиме від успіху українських операцій з оборони і визволення своєї території і подальших реформ оборонного сектора. Україна вже має найбоєздатнішу, загартовану в боях армію в Європі, яка стане активом, а не пасивом Альянсу. Потрібні рішучі конкретні дії з боку НАТО на липневому саміті, які продемонструють,

що майбутнє України в Альянсі. Це є також можливістю для Джозефа Байдена зафіксувати успіхи своєї політики щодо Києва перед президентськими виборами в США у 2024 році.

Україна перебуває у стані війни вже десять років, останні два з яких різко збільшили страждання та розруху. Подальше відтермінування ключових політичних рішень стало б відмовою в мирі, відбудові і процвітанні нашої держави в найближче десятиліття. Якщо Альянсу не вдасться цього літа вийти за межі декларації Вільнюського саміту 2023 року, його вагання спонукатимуть Путіна продовжувати війну в Україні, щоб не дати їй приєднатися до НАТО, і навіть, потенційно атакувати інші країни, такі як Молдову.

Список використаних джерел:

1. Комюніке Вільнюського саміту, видане главами держав і урядів країн-членів НАТО, які взяли участь у засіданні Північноатлантичної ради у Вільнюсі 11 липня 2023 року. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_217320.htm?selectedLocale=uk (дата звернення 28.02.2024)

2. Сидорук Т. В. Як Захід може зруйнувати воєнний оптимізм Путіна на саміті НАТО у Вільнюсі. New Voice. 19 червня 2023. URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/ukrajina-nato-shcho-zupinit-putina-ostanni-novini-50332874.html> (дата звернення 28.02.2024)

3. Сидорук Т. В. Як сприймати рішення Вільнюського саміту щодо України. New Voice. 13 липня 2023. URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/ukrajinci-spodivayutsya-na-samit-nato-u-vashingtoni-vesnoyu-2024-shcho-virishili-u-vilnyusi-dlya-ukrajini-50338554.html> (дата звернення 28.02.2024)

4. Polyakova A., Goldgeier G. Why NATO Needs Ukraine. Kyiv's Survival and Europe's Security Depend on a More Unified Front. February 1, 2024. URL: <https://www.foreignaffairs.com/ukraine/why-nato-needs-ukraine#:~:text=NATO%20would%20need%20to%20beef,NATO%20membership%20deters%20Russian%20attacks> (дата звернення 28.02.2024)

BEYOND THE PROCEDURES: SEVERAL ASPECTS OF A TRUE MEANING OF NATO MEMBERSHIP

Indrė Isokaitė-Valužė,

*Dr., Associate Professor at the Law Faculty of Vilnius University,
Adviser to the Dean for International Development, Head of the
Centre of Ukrainian Law, member of the Senate of Vilnius University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4596-2695>*

Membership in the North Atlantic Treaty Organisation (NATO) is not only a Ukraine's destination, but also a game changer bringing multilayer implications on the international relations and international peace and security. NATO membership is not merely a procedure with tasks and deadlines, this is also a peculiar political decision of a State wishing to accede, Allies who decide on admission, moreover, these decisions are taken in a complex and ever-changing geopolitical environment. Ukraine's chosen way towards transatlantic cooperation was also beyond the official version of a "special military operation" aimed at so called need of denazification and demilitarisation of Ukraine as was announced by Russia's President Vladimir Putin on the 24th of February 2022 [10]. And so it remains: a commitment of the international community to uphold international law principles, in particular, a non-interference into domestic affairs and a sovereign equality of States as a basis for Ukraine's determination that Russia can neither threaten, nor take away.

This abstract aims to address several issues related with NATO membership which are not directly listed as preconditions for accession, however, are implied by a true meaning of the NATO membership. Being part of this organisation means a membership in a political and military alliance for cooperation and defence

aimed at an enhanced security and stability for all; the enlargement from 12 to 31 (soon 32) countries through nine rounds in almost 75 years of the Alliance's history [4] is a solid confirmation of NATO's strong role in the architecture of international peace and security. The reasons and surrounding circumstances for accession, ranging from the Cold War to emergence of new states, were different, and each new accession was and will be an individual case although.

The results of NATO Vilnius Summit 2023, where a NATO-Ukraine Council was set and the Membership Action Plan removed [12], can be seen as both, a weak progress since the 2008 Bucharest Summit's conclusion that Ukraine would become a member of NATO, and a realistic, perhaps pragmatic outcome. In any case, Ukraine, living under war conditions, remains subject to Article 10 of the North Atlantic Treaty [8], however, the way towards the membership is not merely formal procedures. It is more than that.

NATO membership is related with trust and each member State's preparedness to give a contribution at a time, in a way and of an amount needed. Being a NATO member State is firstly and usually conceived as a safeguard of a collective defence in the face of an attack on its Allies under Article 5 of the North Atlantic Treaty, however, this Article has been activated only once after September the 11th attacks 2001 in the USA [2] and even remains surrounded by certain doubts as regards the guarantee of a unity of its application in a particular case. Throughout decades the membership has mostly meant being protected by a deterrent role of the Alliance, including a nuclear deterrence, being given a forum to submit any security related issue for consultations (Article 4), a mechanism to act cooperating with and implementing United Nations' resolutions, capabilities to be used in situations of natural disasters in such way contributing to humanitarian efforts, a forum of interaction with other international organisations and stakeholders. Membership allows to participate in responding to and being protected from a wide range of threats and the Alliance

holds an entire toolbox, including political, diplomatic and military means. Further, the Alliance's defence and deterrence role are addressed.

The concept of an attack, activating a self-defence, which has been long perceived as merely military, has changed extending not only to terrorist attacks, but also evolving towards hybrid and cyber threats, depending on their scope, scale, consequences, *etc.* NATO has played an important role in these developments under international law. "Since 2016, the Alliance has publicly stated that hybrid actions against one or more Allies could lead to a decision to invoke Article 5 of the North Atlantic Treaty" [3]. NATO's cooperation with Ukraine also encompasses countering hybrid threats (NATO-Ukraine Platform on Countering Hybrid Warfare was established).

At the 2021 NATO Summit in Brussels Allies recognised that cumulative large scale cyber activities might in certain circumstances amount to an armed attack that could lead to the invocation of Article 5 of the North Atlantic Treaty [1]. In the framework of the NATO's defensive mandate a full range of capabilities may be employed in order to deter and respond to the cyber threats: strengthening resilience, protecting networks, *etc.*

We cannot predict the course of history: there is no guarantee that the continuing Russia's aggression does not become a second time in history of activation of Article 5 or, on the opposite, that in the long run the unity among Allies and support for Ukraine are put at stake. Despite the discussion surrounding the impact of the USA Presidential election on the NATO's future, the Alliance's decade old history proposes that NATO should stand the test of time. On the 1st of March 2024 the USA Defence Secretary Lloyd Austin warned that NATO will be drawn into war if Ukraine is defeated by invading Russian forces; this has again been followed by Russia's nuclear threatening [6].

Deterrence as a benefit of the NATO membership shall be perceived in all, political, geographic, military aspects. Baltic States and recently joining Scandinavian countries recognize NATO's

detering role. The geopolitical limits of the Alliance form a strong bond, the transatlantic and expanding nature whereof creates even a stronger impact globally, however, it brings also new challenges related with different security threats and expands geographic limits to be defended in case of an attack. A simple statement that “the security of Ukraine is of great importance to NATO and its member states” [9] is much saying. Russia is recognised as a major threat to the Alliance and this is even irrespective of the Ukraine’s membership.

NATO’s deterrence lies also in its nuclear capabilities. Among the considerations of the response to Russia’s aggression in Ukraine there were Russia’s nuclear threats. NATO, however, remains to be a nuclear alliance as long as nuclear weapons exist [7]. One should mention decades long movement towards nuclear disarmament, being aware that this type of weapon of mass destruction not only violates humanitarian law, but also undermines the very percept of humanity. The proceedings instituted by the Marshall Islands against nuclear States in 2014, despite the failure by the International Court of Justice to establish the existence of a dispute [5], contributed to the development towards the adoption of the Treaty on the Prohibition of Nuclear Weapons, leading towards their total elimination [11]. The world’s nuclear powers and the Alliance’s states do not participate: the nuclear deterrent of NATO in the context of Russia’s war in Ukraine remains a necessity.

References:

1. Cyber defence. NATO, 2023. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_78170.htm
2. Collective defence and Article 5. NATO. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_110496.htm
3. Countering Hybrid threats. NATO, 2023. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_156338.htm
4. Enlargement and Article 10. NATO, 2023. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49212.htm

5. Judgment of 5 October 2016 of the International Court of Justice in the Case Obligations concerning Negotiations relating to Cessation of the Nuclear Arms Race and to Nuclear Disarmament (Marshall Islands v. United Kingdom).

6. NATO Will Be Drawn Into War With Russia if Ukraine Loses: Lloyd Austin. Newsweek, 29 February 2024. URL: <https://www.newsweek.com/nato-will-drawn-war-russia-if-ukraine-loses-lloyd-austin-1874913>

7. NATO's nuclear deterrence policy and forces. NATO, 2023. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50068.htm

8. North Atlantic Treaty, 1949. URL: https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm

9. Relations with Ukraine. NATO, 2024. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_37750.htm

10. Russia's Putin authorises 'special military operation' against Ukraine. Reuters, February 24, 2022. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/russias-putin-authorises-military-operations-donbass-domestic-media-2022-02-24/>

11. Treaty on the prohibition of nuclear weapons. United Nations, 2017. URL: <https://disarmament.unoda.org/wmd/nuclear/tpnw/>

12. Vilnius Summit Communiqué Issued by NATO Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Vilnius 11 July 2023. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_217320.htm

УКЛАДЕННЯ ДВОСТОРОННІХ УГОД З ПИТАНЬ БЕЗПЕКИ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА КРАЇНАМИ G7 І НАТО

Толстов Сергій,

к.і.н., доцент, завідувач відділу трансатлантичних досліджень Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9031-1600>

Ініціатива укладення угод про підтримку безпеки України була викладена в «Спільній декларації підтримки України», схваленій на саміті НАТО у Вільнюсі 12 липня 2023 р. Початковими учасниками цієї декларації були країни «Великої сімки», які визнали безпеку України важливою складовою безпеки Євroatлантичного регіону. Наступним кроком мало бути визначення й окреслення певних гарантій безпеки України, які пропонувалося зафіксувати в окремих двосторонніх угодах.

Зміст безпекових гарантій передбачав заходи підтримки у відсічі російської агресії та «упередженні» нового агресивного нападу, постачання зброї, підтримку в розбудові ВПК, співпрацю в галузі розвідки та кібербезпеки, підвищення стабільності української економіки, надання технічної та фінансової допомоги.

Декларація Вільнюського саміту НАТО була відкрита для приєднання інших країн. Окрім семи країн-підписантів, станом на 29 лютого 2024 р. до декларації приєдналися 24 європейські країни.

В січні-лютому 2024 р. Україна підписала окремі двосторонні угоди з питань безпеки з Великою Британією, ФРН,

Францією, Канадою, Данією та Італією. Очікується, що окремі типові угоди можуть бути підписані і з іншими країнами НАТО та ЄС, які захочуть декларувати особливі відносини з Україною й зафіксувати наміри надання подальшої військової та економічної допомоги, зокрема з Польщею, Нідерландами, Швецією, Фінляндією.

Підписання типових угод з безпеки між Україною та іншими країнами має продемонструвати російському керівництву твердість підтримки України з боку її західних партнерів та їхню готовність надавати допомогу Києву на довгостроковій основі.

За змістом всі угоди побудовані за типовою схемою, що включає (з низкою варіацій) такі аспекти, як:

- співробітництво у сфері оборони та безпеки;
- співробітництво у разі майбутнього збройного нападу;
- захист критичної інфраструктури;
- співробітництво у сфері кібербезпеки;
- співробітництво у сфері інформаційної безпеки;
- співробітництво у сфері боротьби з організованою злочинністю;
- політичне співробітництво;
- фінансову підтримку;
- підтримку у здійсненні реформ;
- участь у відновленні України;
- відшкодування втрат і збитків, заподіяних російською агресією;
- гуманітарну співпрацю;
- підтримку розвитку інфраструктури, потенціалу та навчання.

В угодах з окремими країнами проглядаються специфічні акценти. Наприклад, в угоді з Великою Британією особливо наголошено на розвитку ВМС та Морської охорони, які повинні забезпечувати морське патрулювання і оборону узбережжя, розмінування, морську розвідку, охороняти

свободу судноплавства, створюючи сприятливі умови для відбудови економіки України.

Спостерігаються також специфічні акценти щодо розвитку Збройних Сил України, переходу до концепцій та оперативних процедур НАТО, сприяння командно-штабній підготовці, посилення оперативної взаємосумісності з країнами-членами НАТО.

Слід відзначити, що підписані угоди ґрунтуються на існуючому досвіді надання Україні військової та фінансової допомоги. Водночас ці угоди декларують наміри у подальшому продовженні підтримки, причому не лише у ході нинішньої війни, а й у разі «майбутнього збройного нападу». Підписані угоди не мають союзницького характеру й не передбачають чітко виписаних гарантійних зобов'язань. Їх основні формулювання полягають у запевненні Києва в наданні сталої підтримки та допомоги стільки, «скільки буде потрібно», аби Україна могла ефективно захищатися. Загалом, проголошення безпекових зобов'язань з боку країн G7 та ряду країн НАТО дає Києву надію на довгострокову підтримку, однак не гарантує від подальшого захоплення української території російськими військами.

У більшості угод містяться формулювання в сенсі стримування агресії, протидії будь-якій військовій ескалації та запобігання новому нападу з боку Російської Федерації. Зовнішні партнери з числа держав-членів НАТО різною мірою висловлюють підтримку майбутній інтеграції України до євроатлантичних структур, включно з виконанням планів реформ та забезпеченням сумісності зі стандартами НАТО.

Загалом підписані угоди можна визначити як «протосоюзницькі», – тобто проміжні між широким партнерством і фіксованими союзницькими намірами. Оскільки за своєю формою угоди передбачають процедурні норми, включаючи положення про можливість перегляду, внесення змін та розірвання, їх можна розцінювати як проміжний варіант між меморандумом і договором. Вони укладаються терміном на

10 років і можуть бути переглянуті у разі вступу України до НАТО або за згодою сторін. Водночас угоди не підлягають ратифікації в парламентах.

По-суті, якщо в тій чи іншій країні зміниться склад уряду, який не буде поділяти зафіксовані в угоді положення та наміри, він зможе заблокувати або розірвати угоду з Україною, попередивши іншу сторону про денонсацію за 6 місяців до розірвання угоди.

Підписані угоди не торкаються формулювань щодо поширення на Україну механізму колективної безпеки НАТО, адже це вочевидь не має відношення до предмету співпраці. За теперішніх обставин уряди більшості країн-членів НАТО поділяють тезу, що до завершення нинішньої війни з РФ Україна не зможе набути членства в альянсі. Тому, підписавши угоди з основними партнерами в рамках НАТО та ЄС, Україна не отримує від них твердих зобов'язань, які зумовлюють пряму участь збройних сил країн-партнерів у військових діях. Однак усі країни-партнери, які підписали угоди з Україною, зобов'язуються надавати Україні допомогу у вигляді озброєнь та фінансової підтримки на довгостроковій основі. Не варто забувати, що в 2022 р. Київ взагалі не мав чітких зовнішніх зобов'язань щодо надання допомоги, а Будапештський меморандум 1994 р. був спростований його учасниками ще в 2014 р.

Оцінюючи роль і потенційне значення угод з безпеки для зміцнення обороноздатності та стабільності України, слід відзначити наступні аспекти:

– У ситуації довготривалої континентальної війни Україна зацікавлена у будь-якій зовнішній допомозі, яка може бути надана для забезпечення відсічі агресії.

– Підписання угод з безпеки слугує закріпленню моральних зобов'язань західних партнерів щодо надання Україні військової та фінансової допомоги.

– Загалом підписання угод з безпеки не є альтернативою вступу до НАТО. Підписання вказаних угод виглядає скоріше

як паралельний, хоча й взаємопов'язаний процес, адже до закінчення війни та визначення її результатів питання про членство України в НАТО навряд чи буде розглядатися у практичній площині.

– Висловлюючи готовність надавати Києву довгострокову підтримку, країни НАТО і ЄС загалом дотримуються принципу локалізації російсько-української війни, що ілюструє відмову від прямого залучення у бойові дії на боці України.

– Згода європейських країн-учасниць G7 підписати угоди з Україною зумовлена насамперед усвідомленням масштабів російської військової загрози для європейської безпеки. Водночас цілком наочно проглядається неготовність США і європейських країн-членів ЄС і НАТО до побудови нової моделі безпекової архітектури в Євроатлантичному регіоні та «Ширшій Європі», зміст і структура якої значною мірою залежатимуть від результатів російсько-української війни.

“UKRAINE’S PERSPECTIVES FOR NATO MEMBERSHIP: A LONG WAY WITH OBSTACLES”

Anatoliy Khudoliy,

*PhD, professor of the English Philology Department, Institute of
Linguistics, National University of Ostroh Academy, Ukraine
ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-8144-126X>*

Introduction. Russian aggression against Ukraine in 2022 convinced Ukrainians, and even those who hesitated, that NATO membership would be a better variant for Kyiv than being on its own. Calling it a ‘grave moment for the security of Europe,’ NATO Secretary General Jens Stoltenberg condemned Russia’s attack on Ukraine and called on the country to cease military action: «Peace on our continent has been shattered,» he said. «This is a deliberate, cold-blooded and long-planned invasion. Russia is using force to try to rewrite history» [1].

Main body. Relations between NATO and Ukraine date back to the early 1990s and have since developed into one of the most substantial of NATO’s partnerships. Since 2014, in the wake of Russia’s illegal annexation of Crimea, cooperation has been intensified in critical areas. Since Russia’s full-scale invasion in 2022, NATO and Allies have provided unprecedented levels of support [2]. Despite numerous efforts to get membership the perspectives for Ukraine were blurred due to the Alliance fear of provoking Moscow for aggression and the availability of nuclear weapons in the Russian Federation. The full-fledged war in February of 2022 changed the focus of the Alliance. The brutal war waged by Russia led to destruction of the infrastructure of Ukrainian cities and towns. Millions of Ukrainians fled the country

as Russia indiscriminately targeted civilian populations with rockets and artillery strikes [3].

The breakthrough in relationships between NATO and Ukraine occurred in 2023. At the 2023 Vilnius Summit, Allies reaffirmed their commitment that Ukraine will become a member of NATO. Recognising Ukraine's increased interoperability and substantial progress with reforms, they decided that Ukraine's path to full Euro-Atlantic integration has moved beyond the need for the Membership Action Plan [2].

For two years of war against Kremlin the relationships with NATO intensified in many spheres. Attempts, however, to use NATO as the coordination body for the practical military assistance, including lethal assistance, provided to Ukraine to defend itself against Russia's aggression soon met with objections from a number of allies. The main concern was that this would make the alliance as an organization part of the conflict. To avoid this risk, allies set up, under the leadership of the United States, the so-called Ukraine Defense Contact Group (UDCG), better known as the "Ramstein Group" as an independent coalition, by now including all 31 NATO allies, the EU, and 24 other partner countries. At the same time, NATO HQ found agreement and support from allies to use the alliance to provide Ukraine with urgent, non-lethal military assistance such as combat rations, first aid kits, or fuel material [4].

Since February 2022, NATO has provided support in multiple areas, including combat rations; fuel materiel, including jet fuel; army boots; medical supplies, including first aid kits and pharmaceuticals; military education and training equipment; chemical, biological, radiological, and nuclear (CBRN) detectors and protection; explosive ordnance disposal (EOD) equipment; counter-drone equipment, and enhanced satellite communication. More projects of a similar nature are constantly being developed and delivered [4].

In the area of cyber defense, in May 2023 Ukraine became a full member of the NATO Cooperative Cyber Defence Centre of

Excellence in Tallinn. In addition, the CAP team from the NATO Representation Ukraine is continuing to design projects with the Ukrainian authorities focusing on cybersecurity and supporting the establishment of the National Accreditation Authority. The latter is critical for NATO-Ukraine cooperation in exchange of classified information [4].

Regarding Ukraine's membership in NATO, there are voices in support of the idea of immediate admission to the Alliance. For instance, Kurt Volker in November 2023 stated that NATO should immediately begin consultations in the NATO-Ukraine Council about Ukraine joining the alliance as soon as possible, including a detailed Article 5 plan [5]. In contrast to his opinion, NATO is concerned that Ukraine's admission would trigger a direct and immediate NATO war with Kremlin forces, and that this might escalate to nuclear weapons use. Mr. Volker's position is contrasting the above-mentioned approach. He is convinced that NATO must send the opposite message: that no matter what he does, Putin will never succeed in defeating Ukraine. Continuing the war would therefore be pointless and devastating for Russia. Moving forward with Ukrainian membership in NATO will send this message.

In a "Memo to the President" Ambassadors John Herbst, Steven Pifer, Alexander Vershbow, and 40 other national security leaders expressed their point regarding modern challenges. The Memo says that "at a time when the international order faces an unprecedented challenge from an authoritarian alignment of China and Russia that is seeking to undermine US and global security and prosperity. The most immediate danger comes from Moscow's nearly decade-long aggression in Ukraine. The NATO summit and the run-up to it present an opportunity for US leadership to meet this danger by taking steps to provide Ukraine the means to win the war and by setting a clear path for Ukraine's membership in NATO" [6, p. 3]. They provided recommendations for actions in support of Ukraine: 1) Provide Ukraine the weapons it needs to win the war; 2) Provide Ukraine a clear path to NATO

membership; 3) Prepare for Ukrainian NATO accession under different scenarios; 4) Make clear to Russia the cost of escalating the war [6, p. 4]. At the same time the official position of US President, NATO General Secretary and member states is different. They are sure that the best way is to offer the membership after the war.

Meanwhile, the NATO headquarters understands that Ukraine is facing a very strong enemy, and therefore it is necessary to prepare for long-term solutions. This was stated by the Ambassador of Ukraine to NATO Natalia Galibarenko at an online briefing on the topic: «Cooperation between Ukraine and NATO: current agreements and prospects for 2024» at the Ukraine – Ukrinform Media Center. «Some experts and the media «sprinkle their heads with ashes», but precisely among the representatives of the (NATO) headquarters – I am talking about different levels – on the contrary, there is an absolutely adequate understanding that, perhaps, the expectations from the (Ukrainian) counteroffensive were exaggerated and that war is not a series of continuous victories or defeats,» Halibarenko said.

According to her, all partners are aware that Ukraine is facing a very strong enemy, which is learning as the war progresses, in particular, the Armed Forces of Ukraine, and will always outnumber us in terms of numbers and resources [7].

Conclusion. So, despite support provided by transatlantic partners, Ukraine should finish the war defeating Russia. The second, the way to membership in NATO will not be easy, because, even considering success in confronting Moscow troops, Kyiv has to meet the requirements of NATO. It means that reforms concern not only military, but also civil spheres of activity. The third, NATO membership for Ukraine will have a high price – lives of military and civilians and we have to accept it. Ukraine will be a member of the Alliance whether Moscow likes it or not, it's a fact and two years of resistance prove it.

References:

1. Russian attack on Ukraine is 'brutal act of war,' NATO chief says (February 24, 2022). *CBC News*. URL: <https://www.cbc.ca/news/world/russia-ukraine-nato-feb24-2022-1.6362531> Access to the source: 29.02.2024.
2. Relations with Ukraine (22 Feb. 2024). NATO in Ukraine. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_37750.htm Access to the source: 29.02.2024.
3. The Russian invasion of Ukraine. *Britannica*. URL: <https://www.britannica.com/place/Ukraine/The-Russian-invasion-of-Ukraine> Access to the source: 29.02.2024.
4. Niehus Gerlinde (August 30, 2023). Op-Ed: How NATO Is Helping Ukraine. *Internationale Politik Quarterly*. URL: <https://ip-quarterly.com/en/op-ed-how-nato-helping-ukraine>
5. Volker Kurt (29 November 2023). Bringing Ukraine Into NATO Without World War III. CEPA. URL: <https://cepa.org/article/bringing-ukraine-into-nato-without-world-war-iii/> Access to the source: 29.02.2024.
6. Memo to the President. From Ambassadors John Herbst, Steven Pifer, Alexander Vershbow, and 40 other national security leaders (29.02.2024). URL: <https://www.atlanticcouncil.org/content-series/memo-to-the-president/a-bold-agenda-for-the-washington-summit/> Access to the source: 29.02.2024.
7. Spivpratsia Ukrainy ta NATO: potochni domovlenosti y perspektyvy na 2024 rik. Mediatsentr Ukraina – Ukrinform. Spiker: Natalia Halibarenko – posol Ukrainy v NATO (onlain). Співпраця України та НАТО: поточні домовленості й перспективи на 2024 рік. Медіацентр Україна – Укрінформ. Спікер: Наталя Галібаренко – посол України в НАТО (онлайн). 18.01.2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3814725-spivpraca-ukraini-ta-nato-potocni-domovlenosti-j-perspektivi-na-2024-rik.html> Access to the source: 29.02.2024.

CHALLENGES FOR UKRAINE'S LEGAL SYSTEM ON THE WAY TO THE EU AND NATO

THE CHANGE OF LEGAL POSITIONS OF THE CONSTITUTIONAL COURT OF UKRAINE

Roman Martyniuk,

Candidate of Political Sciences, Associate Professor of the Department of National Security and Political Science of the National University of Ostroh Academy, Ostroh, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4469-7762>

Dina Baisan,

Senior Lecturer of the Department of State and Law Disciplines of the National University of Ostroh Academy, Ostroh, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-3656-5387>

One of the most significant theoretical and practical problems, which are connected to the organization and activity of the constitutional jurisdiction bodies, is the problem of finality of their acts. As the power of political bodies to overrule the decision of the constitutional jurisdiction body encroaches on the principle of constitution supremacy and negates the role of the constitutional control institution in the mechanism of its ensuring, most constitutions do not provide such power and contain provisions about the final character of acts of the constitutional jurisdiction bodies. The finality of acts of the constitutional jurisdiction bodies means, in particular, that the legal positions formulated in these acts cannot lose their legal significance in result of the second approval of the same or similar by content act. No state power body, the acts of which are the object of constitutional control, can

prolong the term of unconstitutional norms by means of approval of new ones similar by form but old ones similar by content instead of those, the validity of which was terminated by the constitutional jurisdiction body. The sense of the constitutional control would be lost significantly, if the higher state bodies could overrule the legal positions of the constitutional jurisdiction body by means of their own formation of norms.

The role of legal positions of the constitutional jurisdiction body in norm formation and law enforcement activities of the higher state power bodies is extremely important. The principle of the supremacy of constitution requires the norm formation activity of the higher state power bodies to be carried out within the framework of the legal positions of the constitutional jurisdiction bodies. In the process of norm formation, mainly in the form of detailing and specifying of particular constitutional provisions, the parliament, president, and government are bound by the legal positions of the constitutional control body which are drawn from these provisions.

The finality of the legal positions of the constitutional jurisdiction body is caused by other important reasons as well. The legal positions of the constitutional jurisdiction body reflect the form of professional thinking of the legal elite of the country. They formalize the doctrinal approaches which exist in professional environment to the most important issues of life of the society in the sphere of state and law. As far as the acts of constitutional control bodies are directly related to the legal dogma, they must show the higher level of legal competence. The legal positions of the constitutional jurisdiction body, in fact, form the official state law doctrine and, together with the constitution of the state, create the normative base of the national system of law [1, p. 170]. In view of the doctrinal character of the legal positions of the constitutional jurisdiction bodies and the principled condition that they are based on the constitutional norms and only clarify their content, it is obvious that the legal positions of the constitutional jurisdiction bodies cannot be appealed by the

subjects, to whom they are addressed. However, the legal positions of the constitutional jurisdiction bodies must not be final to the bodies themselves. In general, in the developed states, the right of the constitutional jurisdiction bodies to review their own legal positions is an established element of their constitutional status.

The constitutional jurisdiction bodies have different reasons to review their own legal positions. Firstly, the constitutional jurisdiction bodies review their own legal positions because of the principled change of the legal doctrine by which they are guided while considering the case. The constitutional jurisdiction bodies must follow the principle of evolutionary interpretation of the constitutional norms, adapting their own legal positions to the content of the legal doctrine, which is developing. Secondly, the constitutional jurisdiction bodies review their own legal positions as a result of revealing the new circumstances in the case, if such circumstances have a significant impact on the content of the decision made by them. Thirdly, the constitutional jurisdiction bodies review their own legal positions in connections with the change of the constitutional norms which are the object of interpretation in the process of considering the case. The legal positions of the constitutional jurisdiction bodies must be based on the constitutional provisions which are only relatively unchangeable by themselves. That is why, the change of the constitutional norms which are the object of interpretation of the constitutional jurisdiction body creates the necessity to change its respective legal positions. Eventually, the constitutional jurisdiction bodies cannot avoid the risk of making wrong decisions. In fact, the constitutional provisions about the final character of the acts of the constitutional jurisdiction bodies, which are not restricted by the right of these bodies to review their decisions, presume the absolute truth in their interpretation of legal norms and impossibility to pass the wrong decision. Such claim for infallibility of the legal positions of the constitutional jurisdiction bodies creates a striking contrast to existing experience of constitutional justice. It proves that the principle

that the constitutional control bodies are bound by their own legal positions, which allows no exceptions, creates one of the most important problems in their activity.

It is stated in Article 151-² of the Constitution of Ukraine that “the decisions and conclusions made by the Constitutional Court of Ukraine are binding, final and cannot be challenged” [2]. At the same time, the Fundamental Law of Ukraine does not contain any warnings related to the binding character and finality of the mentioned acts of the Constitutional Court of Ukraine for the Court itself. In fact, according to Article 151-² of the Constitution of Ukraine, the Constitutional Court of Ukraine binds itself with its own legal positions, formulated in the acts approved by it [3, p. 54]. At the same time, according to Article 92 of the Law of Ukraine “On the Constitutional Court of Ukraine” from July 13, 2017, the constitutional jurisdiction body exercises not only the right to develop and specify its legal position, but also the right to change it [4]. Therefore, the mentioned Article contravenes the Constitution of Ukraine.

It is clear that the right of the Constitutional Court of Ukraine to review its own legal positions must be established on a constitutional level by writing in Chapter 12 of the Constitution of Ukraine the provision about the exclusive right of the Constitutional Court of Ukraine to review its own legal positions in connection with the change of constitutional norms, development of the legal doctrine, which the constitutional jurisdiction body is guided by, or the other important circumstances.

According to Part 11 of Article 66 of the Law of Ukraine “On the Constitutional Court of Ukraine”, “the decision of the Court is rendered by the Grand Chamber, and its conclusion is given if at least ten judges of the Constitutional Court have voted for this” [4]. We think that the Constitutional Court of Ukraine must review its own legal positions in the form of the decision (conclusion) of the Grand Chamber by the qualified majority of two-thirds of its constitutional composition. Such majority will provide the proper legal reasonableness and legitimacy of the new legal position of

the constitutional jurisdiction body, and will minimise the risk of the doctrinal legal error in the process of its development.

It is determined in Paragraph 9 of Part 2 of Article 35 of the Law of Ukraine “On the Constitutional Court of Ukraine” that the Grand Chamber of the Constitutional Court of Ukraine considers the issues related to “the conformity (constitutionality) of the laws of Ukraine (their separate provisions) with the Constitution of Ukraine by the constitutional complaints *in case of the refusal of the Senate* (highlighted by us – *R. M., D. B.*) from considering the case at the discretion of the Grand Chamber in the cases stipulated by this Law” [4]. Part 2 of Article 68 of the Law of Ukraine “On the Constitutional Court of Ukraine”, titled “The Refusal of the Senate from Considering the Case at the Discretion of the Grand Chamber”, also tells about the right, not the obligation, of the Senate to refuse from considering the case at the discretion of the Grand Chamber. We think that the right of the Senate to review the legal positions of the Constitutional Court of Ukraine does not correspond to the criteria of the proper legal reasonableness and legitimacy of the legal positions of the constitutional jurisdiction body. Although, according to Part 11 of Article 67 of the Law of Ukraine “On the Constitutional Court of Ukraine”, “the decision of the Court by the constitutional complaint is rendered if at least two-thirds of the Constitutional Court judges, who consider the case in the Senate, have voted for it” [4], and according to Part 2 of this Article “sessions and plenary sessions of the Senate are plenipotentiary if at least six judges of the Constitutional Court from the composition of the Senate are present at them” [4]. In general, according to Part 1 of Article 36 of the Law, “the Senate acts in the composition of nine judges of the Constitutional Court” [4]. Therefore, even in case when the Senate holds its plenary session in the full composition, six members of it can review the current legal position of the Constitutional Court of Ukraine. The possible way to solve this problem is to enshrine in the Law of Ukraine “On the Constitutional Court of Ukraine” the provision about the obligation of the Senate to submit the case to be reviewed by the

Grand Chamber if, during the case proceeding, most members of the Senate come to the conclusion that there is the necessity to change the current legal position of the Constitutional Court of Ukraine. In such a case, the judge-speaker must bring up for the consideration of the Senate the draft resolution about the refusal of the Senate from considering the case and submission of the case to be heard by the Grand Chamber because of the necessity to review the current legal position of the Constitutional Court of Ukraine.

References:

1. Berzhel Zh.-L. *Obshchaya teoriya prava* [General Theory of Law]. M.: NOTA BENE. 2000. 576 p.
2. *Konstytutsiia Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 28 chervnia 1996 roku. № 254/96-vr.* [Constitution of Ukraine : Law of Ukraine from June 28, 1996. № 254/96-vr.]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine], 1996. № 30. P. 141.
3. Shapoval V. *Ofitsiine tlumachennia yak funktsiia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy (problem teorii)* [Official Interpretation as the Function of the Constitutional Court of Ukraine]. *Visnyk Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy* [Bulletin of the Constitutional Court of Ukraine]. 1996. № 3. P. 52-57.
4. *Pro Konstytutsiinyi Sud Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 13 lypnia 2017 roku. № 2136-VIII* [On the Constitutional Court of Ukraine : Law of Ukraine from July 13, 2017. № 2136-VIII]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine]. 2017. № 35. P. 376.

ЯКИЙ КОНТРРОЗВІДУВАЛЬНИЙ РЕЖИМ НЕОБХІДНИЙ ПРИБАЛТІЙСЬКИМ КРАЇНАМ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ НА ПЕРІОД ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Романов Микола,

*доктор юридичних наук, професор, академік АН ВШ України,
завідувач кафедри національної безпеки та політології
Національного університету «Острозька академія»,
м. Острог, Рівненська область, Україна*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1086-9485>

Насамперед згадаємо, що таке контррозвідальний режим в цілому, який актуальний зараз для України. Будемо виходити із того, що однією з категорій цього є поняття «режим», як головної складової вказаного цілісного визначення. А «правовий режим» визначається як порядок регулювання, виражений у комплексі правових засобів, що характеризують поєднання взаємодіючих між собою дозволів, заборон, а також зобов'язань. Це окрема сторона правового впливу. Виходячи з цього, поняття «режим» можна віднести до цілісного поняття „контррозвідальний режим”.

Своєрідність контррозвідальної діяльності, як об'єкта правового регулювання, виявляється в необхідності здійснення практичних заходів для виявлення і припинення розвідально-підривної діяльності спецслужб іноземних держав, у нашому випадку росії та запобігання їй при конкретному єднанні способів, методів і типів регулювання суспільних відносин у сфері забезпечення державної безпеки, а також домінуванні при цьому одних складових і допоміжній ролі інших.

Контррозвідувальний режим безпосередньо пов'язаний зі специфічним середовищем функціонування (тобто обстановкою й умовами). Обстановка характеризується веденням спеціальними службами росії розвідувально-підривної діяльності, спрямованої на заподіяння збитків національній безпеці кожної із Прибалтійських держав та Східної Європи, характером цієї діяльності (активізацією, падінням активності). А умовами є необхідність забезпечення економічних інтересів цих держав, забезпечення захисту відомостей, що становлять державну таємницю для кожної держави та держав членів ЄС, тощо.

Зміст контррозвідувального режиму знаходить висвітлення: по-перше, в існуючих у цих державах передумовах для здійснення контррозвідувальної діяльності (стан законодавства, матеріально-технічне забезпечення сил і засобів і ін.), по-друге, у пропонованих державами вимогах стосовно ефективності зазначеної діяльності, на підставі яких відповідними органами розробляються і здійснюються конкретні заходи. Таким чином, контррозвідувальний режим містить у собі як статичну (наявні норми права), так і динамічну (практичні заходи) складові. Слід зазначити, що якщо в Україні безпосередньо контррозвідувальний режим встановлюється: її законами, указами і розпорядженнями Президента України, постановами і розпорядженнями Кабінету Міністрів України, міжнародними договорами України то в країнах членів ЄС ці норми регулюються відповідними нормативно-правовими актами Європейського Союзу.

Таким чином, контррозвідувальний режим – це сукупність обов'язкових принципів, правових норм, правил та організаційних заходів, установлених чинним законодавством та відомчими нормативно-правовими актами цих країн, членів Європейського Союзу, які спрямовані на забезпечення державної безпеки й захист національних інтересів кожної держави окремо та Європейського Союзу в цілому від зовнішніх та внутрішніх загроз. Тобто призначення

контррозвідувального режиму в кожній державі це насамперед, сприяння національним контррозвідувальним органам за допомогою адміністративно-правових норм у протидії іноземним спецслужбам.

У триелементній структурі оперативної обстановки: контррозвідки Прибалтійським країнам та країнам Східної Європи, суб'єкти розвідувальної діяльності росії, які посягають на державну безпеку кожної із цих держав цієї частини Європи та Прибалтики та середовища, в якому відбувається це протиборство, контррозвідувальний режим є центральною частиною (ядром) цього середовища.

Якщо виходити із того, що складовими частинами цього режиму є: режим охорони державних секретів; режимна кордоні; прикордонний контррозвідувальний режим. Країни східної Європи, Прибалтійські держави наряду із Україною є важливим об'єктом зацікавленості для спецслужб росії. І цей факт підтверджується у виступах Путіна. То облік і нагромадження даних про громадян росії, які в'їжджають з території Білорусії, Грузії, Молдови інших держав впливає на перше місце в актуальності. Україна живий приклад, коли росіяни мали вільний, безконтрольний в'їзд на територію держави до 2014 року, призвів до втрати економічної незалежності а пізніше до втрати частини території через анексію. Громадяни росії, що в'їжджає не має розчинитись у демократичному суспільстві євросоюзу. Тут мають бути створені адміністративні перешкоди які б не давали можливості їм використовуючи демократичні процедури для вживання у суспільство для послідууючої протиправної діяльності на користь спецслужб росії.

Отже, можемо констатувати, що призначення контррозвідувального режиму впливає із його сутності та змісту. Він безпосередньо пов'язаний зі специфічним середовищем функціонування – обстановкою й умовами. То тут не можна не відзначити роль і місце у безпековому секторі цих держав належного режиму в інформаційній сфері.

Контррозвідувальний режим у цій сфері, насамперед що стосується використання радіоелектронних засобів, як сукупність обов'язкових вимог, принципів та правил, що визначені чинним законодавством ЄС сфері їх використання. Ці норми мають сприяти захисту національних інтересів цих держав від зовнішніх та внутрішніх загроз. Насамперед недопущення розповсюдження проросійськими силами нарративів щодо оправдання агресії росії проти України.

Досить яскравим прикладом того, як належний контррозвідувальний режим, тобто режим безпечного використання радіоелектронних засобів, впливає на належний захист інформації. Знадаємо терористичну атаку ХАМАСу 7 жовтня 2023 року на Ізраїль. Палестинські бойовики в цей день почали так звану операцію «Потоп (повінь) аль-Акса». З Гази було випущено 2,5 – 5 тисяч ракет, що вразили населені пункти навколо смуги та на рівнині Шарон, унаслідок чого загинуло щонайменше п'ятеро людей. Водночас близько 2500 – 3000 осіб прорвали у 29 місцях ізраїльський роз'єднувальний бар'єр, а також морем та повітрям проникли в Південний округ, атакували сусідні громади та військові бази, скоївши більше дюжини масових вбивств. Загинуло понад 1200 осіб, з них щонайменше 800 мирних жителів, понад 3300 отримали поранення, а 242 людини (включаючи понад 120 цивільних) полонили чи взяли в заручники та вивезли до Гази [1]. Чому спецслужби Ізраїлю, відомі своєю результативністю не змогли упередити, виявити факти підготовки терористами атаки. Була велика підготовча робота з комплектування засобів атаки, їх монтаж, підготовка фахівців, тощо. Попередні висновки провалу спецслужби наступні: це стало можливим із-за того, що палестинці зуміли встановити жорсткий контррозвідувальний режим, який був направлений на збереження в суворій таємниці ходу підготовки до атаки. Це створило результативні перешкоди для спецслужб Ізраїлю. Насамперед, на нашу думку було встановлено суворі правила використання терористами засобів зв'язку: зведено

мінімуму перемовини мобільними засобами. А з питань, що в тій чи іншій мірі стосувалось технічної підготовки до атаки взагалі. Тобто, в ефірі ніяка інформація не проходила взагалі. З урахуванням того що ця Ізраїльська спецслужба налаштована насамперед на широке використання технічних засобів для отримання розвідінформації, то такий «режим тиші в ефірі» заколисає ізраїльтян. Не має розмов на ту чи іншу тему – немає власне ніякої діяльності. Але вони помилились. Наступний фактор: палестинці використали такий елемент контррозвідувального режиму допуску як захист таємниць. Дуже вибірково до питань підготовки членів організації. Одним із критеріїв цього було питання навіть надмірна підозрілість у питанні можливої причетності особи до спецслужб Ізраїлю. До уваги брались навіть дуже незначні ознаки що могли вказувати про це. Звичайно, мали місце і інші контррозвідувальні заходи. Ми розглянули найбільш ефективні.

Тобто, політика забезпечення безпеки цих держав має передбачати запровадження й функціонування адекватного реальним і потенційним загрозам їх національним інтересам контррозвідувального режиму, який забезпечував би належну протидію діяльності спецслужб росії, окремих осіб та організацій, недопущення протиправної діяльності на шкоду державам.

Отже, з урахуванням суспільно-політичної ситуації пов'язаної із агресією росії проти України, активізацією спецслужб цієї держави та неоднозначними заявами її керівників, щодо майбутніх агресивних планів, необхідне посилення контррозвідувального режиму для Прибалтійських держав та Східної Європи. Чільне місце при цьому має займати режими охорони державних секретів; режим на кордоні; прикордонний контррозвідувальний режим та режим використання радіоелектронних засобів.

Список використаних джерел:

1. Фесенко Володимир. Несподіваний провал. Що показала масована атака палестинців на Ізраїль. 2023, 2, URL:<https://nv.ua/ukr/opinion/izrajil-hamas-shcho-pokazala-masovana-ataka-palestinciv-na-izrajil-50358988.html> (9 жовтня 2023, 08:30)

ЄС – ЦЕ НЕ ТІЛЬКИ ЕКОНОМІКА. ЄС – ЦЕ ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

Чекаленко Людмила,

д.політ.н., професор, Заслужений діяч науки і техніки України, ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», м. Київ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2819-9424>

Громадянське суспільство – різновид демократичної спільноти, в якій громадяни свідомо беруть участь в публічному житті, є активними, відповідальними і здібними до самоорганізації. Позитивним аспектом такого суспільства є пануюча в його надрах демократія. Люди самостійно плечуть і змінюють свою країну шляхом обрання керівника держави, участі у референдумах, проведенні демонстрацій, написанні відозв і звернень та багатьох інших заходів. Громадянське суспільство за своєю суттю є формою організованого і цілеспрямованого впливу суспільства на реалізацію державної політики через свої інститути, створює противагу органам державної влади, запобігаючи узурпації влади державою.

У країнах розвиненої демократії громадянське суспільство – це форма людської спільноти, яка розбудовує громадську систему координат, що складається з добровільних первинних об'єднань індивідів (сім'ї, кооперації та ін., крім державних і політичних структур). Це сукупність недержавних відносин у суспільстві (економічних, соціальних, національних та приватного життя людей, їх звичаїв, традицій). Це сфера самовиявлення вільних індивідів і їх об'єднань, захищена законами від прямого втручання

і довільної регламентації їхньої діяльності з боку державної влади [1].

Зазначимо, що інститути громадянського суспільства формувалися стихійно протягом кількох століть під впливом розвитку капіталістичних відносин з відповідними атрибутами (ринок, особиста свобода громадян, парламентаризм, правова держава). Однак ці характеристики властиві для суспільств переважно західної демократії. Східноєвропейські країни, що перебували під впливом і прямим тиском радянської ідеології у часи до і під час біполярності, не спромоглися реалізувати ідею формування громадянського суспільства практично до колапсу системи соціалізму і розпаду СРСР.

Життєздатне громадянське суспільство, що є обов'язковою умовою демократії, протистоїть застоєві і є антиподом тоталітарному режиму.

Вивчаючи історію формування громадянського суспільства в ЦСЄ, аналітики дійшли висновку, що цей процес, який тривав протягом 200 років, розвивався кількома етапами. Перша хвиля, що була спричинена наслідками американської і французької революцій, досягла свого епогею у період з 1828-го по 1926 рік. Друга нетривала хвиля охопила період 1943-1962 років. Третя хвиля розвитку демократії припадає на 1980–1990 рр. Найяскравішими подіями третьої хвилі стали революції в Центральній і Східній Європі: народи скинули тоталітарні режими і почали будувати демократичні суспільства. У країнах ЦСЄ розпочався процес інституалізації громадянського суспільства, який передбачав утвердження суспільно-політичних інститутів, правове і організаційне закріплення відповідних соціальних відносин, які б мали задовольняти більшість громадян [2].

Характерною рисою постсоціалістичних суспільств було запровадження етатистської моделі громадянського суспільства, яка відрізняється безпосереднім чи опосередкованим втручанням в цей процес держави.

Слід нагадати про властиве і специфічне для польської держави загальне довготривале протистояння суспільної самоорганізації і ворожої щодо неї держави формувалось з XVIII-XIX століть ще під час поділів Польщі. Об'єднувча активність стала інструментом національного відродження поляків. При тому, це відбувалося у всіх сферах громадського життя – в економічній взаємодопомозі і матеріальній підтримці одне одного, освітній і культурній сфері або в релігійній активності. Суттєвим чинником відродження особистості стала національна ідентифікація і протистояння ворожій системі.

Провісниками неминучого падіння комуністичних режимів були організації громадянського суспільства, що виникли в колишніх прокомуністичних країнах у 1980-ті роки: такі, як Солідарність в Польщі і Хартія 77 у Чехословаччині.

В польських умовах неможливості реформування партії та держави, як альтернативу було запропоновано створення незалежних сфер життєдіяльності, в яких люди могли б відтворити та реалізувати своє людське покликання і відповідальність за майбутнє. Такі сфери називали «Друге (або паралельне) суспільство» або «антиполітика» (Адам Михнік), «острови позитивного відхилення» (Ян Чорногурський) або «паралельний світ» (Вацлав Бенда). В надрах такого суспільства мала розвинутися ціла низка самоорганізацій: приватні університети; паралельна інформаційна мережа (самвидав), незалежне релігійне життя, незалежні профспілки, дискусійні групи тощо.

У свою чергу цей рух мав сформувати альтернативну соціальну свідомість поза уявленнями офіційного життя: альтернативна культура поруч із культурою офіційною, альтернативна громадська сфера, альтернативна, тобто інша економіка тощо.

Повертаючись до витоків становлення громадянського суспільства, зазначимо, що само поняття «громадянське суспільство» увійшло в польську мову з марксовських джерел

з 1949 року через комуністичну пропаганду. Популярності термін набув у 1989 році, коли був вжитий комуністами з метою формулювання ідеї про повноправ'я і плюралістичне політичне суспільство, а також легітимність неоліберальної трансформації. Як відомо, термін «громадянське суспільство» був невідомий антикомуністичній опозиції Польщі ХХ століття. З часів першої «Солідарності» не знали і не застосовували цього визначення, користуючись концепцією боротьби за «самоврядувальну Польщу» [3].

В основу ідеї громадянського суспільства у Польщі покладено прагнення розвитку вільної та відповідальної особи, яка реалізує свою відповідальність в автономних організаціях поруч з іншими особистостями, що поділяють її переконання та інтереси. Концепція передбачала формування суспільства, розташованого начебто поза державою, але, водночас, не повністю відокремленого від її структур. Були сподівання, що поволі атмосфера незалежного мислення та діяльності разом із такими поняттями як плюралізм, терпимість, автономія проб'ється до офіційної верхівки і у такий спосіб спричинить докорінні зміни системи та розширення громадянських прав і свобод.

У найрозвинутіших країнах Центрально-Східної Європи – Польщі, тодішньої Чехословаччині та Угорщині концепція громадянського суспільства відіграла важливу роль у процесі становлення дисидентських рухів. В інших країнах, за винятком хіба що Словенії, дисидентський рух був менш розвинений і значно подрібнений. У часи режиму Чаушеску в Румунії будь-який прояв незалежного мислення негайно придушувався.

Систему самоврядування намагалися відродити на початку 1990-х років. Так, закон від 8 березня 1990 року про територіальне самоуправління спирався на засади спільнот, що означає утворення жителями даного району корпорації. На початку 1990 років стали динамічно розвиватися неурядові громадянські інституції – неурядові організації. Ідея

побудови громадянського суспільства актуалізувалася з прийняттям про-громадянського законодавства у 2003 році.

Саме Рух Солідарності відіграв історичну роль у перетворенні Польщі на громадянське суспільство.

Отже, ідея громадянського суспільства в умовах існування соціалістичного табору і блокового протистояння набувала різноманітних організаційних форм у різних країнах європейського регіону. Водночас її реалізація супроводжувалася двома складовими: пропонувала шлях до збереження моральної чистоти суспільства і слугувала стратегією опору існуючим режимам [4].

Список використаних джерел:

1. Громадянське суспільство в сучасній Україні: специфіка становлення, тенденції розвитку / за заг.ред. Ф. М. Рудича; авт. кол. А. І. Кудряченко та ін. Київ. Парламентське видавництво, 2006. 412 с.

2. Джон Дж. Патрік Громадянське суспільство в період третьої хвилі демократії: його значення для громадянської освіти. URL: http://westukr.itgo.com/pidr_grom_ch1_2.html

3. Пьотр Глінські. Третій сектор у Польщі. 22.04.09. URL: <http://www.civicua.org.wiadomosci.ngo.pl/>.

4. Концепція громадянського суспільства. URL: <http://sd.net.ua/2010/12/22/print:page,1,konceptiya-gromadskogo-suspilstva.html>

Scientific publication

EU-NATO and the Ukrainian Status-QUO:

Panel discussion (Ostroh, March 5, 2024)

Editor: *Olha Balatska*

Desktop publishing: *Nataliia Krushynska*

Size 60x84/16/. Regarding printer's page/sheet 8,6.

Order # 19–24. Font «Cambria».

The original layout was designed
at the Publishing House of the National University of Ostroh Academy,
Ukraine, 35800, Rivne region, Ostroh town, Seminarska St., 2.
Certificate of the entity of the publishing business PB # 1 from August 8 2000